

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

Radka Nechvátalová

Bakalářská práce na téma:

**„Sport jako socializační prostředí tělesně
handicapovaných sportovců“**

Vedoucí práce: doc. Ing. Müller Karel, CSc.

Praha 2010

Obsah

I. ÚVOD	3
II. TEORETICKÁ ČÁST.....	5
1. Stigma a sociální identita – situace handicapovaných lidí	5
2. Socializace – inkluze – integrace	9
3. Sport a socializace	11
4. Handicapovaní a sport	14
5. Historicko sociologická reflexe mezinárodního sportu handicapovaných.....	18
5.1. Trendy sportu handicapovaných	18
5.2. Evropská charta sportu pro všechny.....	20
6. Organizace sdružující handicapované sportovce v ČR.....	22
7. Budoucnost sportu handicapovaných.....	23
7.1. Trendy	23
7.2. Problémy začleňování	24
7.3. Představy sportu handicapovaných	24
7.4. Sport, společnost a postižení	25
III. EMPIRICKÁ ČÁST.....	27
1. Výzkumné otázky a metodologie empirického výzkumu	27
2. Scénář hloubkových rozhovorů.....	30
3. Vyhodnocení hloubkových rozhovorů (včetně okrajových otázek)	33
3.1. Handicapovaní ve společnosti.....	33
3.2. Život s postižením (před i a po).....	35
3.3. Význam (výkonnostního) sportu (cyklistiky)	38
3.4. Tým	43
3.5. Aktivity ČATHS	44
4. Postřehy z terénu	47
5. Výsledky empirického výzkumu a závěr	48
IV. SEZNAM LITERATURY	52

I. ÚVOD

Na toto téma mě přivedl můj handicapovaný přítel, který přišel ve svých 22 letech o pravou ruku. Díky němu jsem se chtěla blíže seznámit s problematikou handicapu a proniknout alespoň částečně do komunity tělesně handicapovaných cyklistů, kde se pohybuje. Budu se tedy věnovat velmi úzké a specifické skupině tělesně handicapovaných sportovců – handicapovaným cyklistům reprezentačního týmu, kteří se sdružují v České asociaci tělesně handicapovaných sportovců (ČATHS).

Handicapovaní lidé včetně jejich rodin, představují skupinu občanů, kterou ovlivnila zásadní událost, existence zdravotního postižení a jeho důsledky. U lidí s těžšími formami zdravotního postižení dochází k zásadním změnám v možnostech plnohodnotně se účastnit veřejného i soukromého života. Zdravotní postižení tak představuje jednu z nejtěžších životních zkoušek. Navíc se jedná o událost, která většinou není závislá na vůli jedince.

Ačkoliv častější prezentace handicapovaných lidí v médiích a na veřejnosti nemá bezprostřední dopady na řešení jednotlivých otázek jejich života, dlouhodobě přispívá k budování správných postojů, soudů a chování, což se odráží i v jednání státních orgánů či organizací, které se oblastmi života handicapovaných lidí zabývají. Ze strany občanů se zdravotním postižením a jejich organizací je např. pozitivně vnímána kampaň přibližující úspěchy zdravotně postižených sportovců.

V současné době jsou handicapovaní lidé přijímáni společností daleko více a s větším respektem, než tomu bylo v předrevolučních dobách, kdy se pohybovali na samém okraji společnosti.

Od devadesátých let se orgány a instituce našeho státu snaží řešit postupně jednotlivé části života zdravotně postižených, zpravidla se jedná o zlepšení jejich životních podmínek.

Těsně po sametové revoluci, v době významných společenských změn, začala vznikat řada občanských sdružení, na podporu handicapovaných lidí, řada nových zařízení v oblasti školství a sociálního zařízení, později vznikají nové formy a metody práce se zdravotně postiženými.

Když se vrátím zpět ke sportovní oblasti, právě na tělesně handicapovaných sportovcích lze spatřit, jaký skok jejich integrace zaznamenala, a to tím, že se od 90. let začali objevovat i na

sportovních kolbištích prestižní úrovně, jako jsou paralympijské hry či mistrovství světa. Toto by bylo dříve nemyslitelné.

Ač je to příznivá změna směrem k větší sociální vyspělosti naší společnosti, stále jsou podle mé zkušenosti poněkud opomíjeni, v mnoha případech ignorováni a běžný život jim staví do cesty řadu překážek a limitů, od stále stavěných bariérových chodníků a staveb, přes nerovné podmínky v zaměstnání až po nedostatečnou přípravu „čerstvě“ handicapovaných pro jejich nový život. Stále náš vztah k handicapovaným ovlivňuje řada předsudků a zažitých stereotypů a naše neverbální komunikace s nimi se vyznačuje odvrácením zraku při pohledu na jejich postižení.

Ráda bych zjistila, zda sport, v tomto případě sport výkonnostní slouží handicapovaným cyklistům jako jistá forma kompenzace jejich postižení nebo posílení jejich sociální identity, jaký je vztah mezi sportem a handicapem, úloha a význam sportu u těchto sportovců, či do jaké míry vnímají výkonnostní sport jako cestu socializace. S tím souvisí i výzkumný problém, který má řešit otázku provozování výkonnostní cyklistiky, potažmo působení v ČATHS nebo integraci do většinové společnosti a její způsoby.

Úkolem této práce je zmapování úzkého prostoru tělesně handicapovaných cyklistů, od vnímání jejich handicapu, přes vztah handicapu a sportu až po jejich motivaci k provozování výkonnostní cyklistiky. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. V první části jsem pro vzhled do problematiky handicapu a sportu, využila teoretické podklady týkající se sociální identity, sportu a socializace, sportu a handicapovaných, historické reflexe sportu handicapovaných nebo budoucnosti sportu handicapovaných. Druhá, empirická část mi poskytne již skutečné odpovědi na zjišťované otázky zaměřující se na důvody provozování výkonnostní cyklistiky a fungování jejich týmu, potažmo asociace ke svému okolí.

II. TEORETICKÁ ČÁST

1. Stigma a sociální identita – situace handicapovaných lidí

V naší materiální a konzumní společnosti se bere jako norma člověk „se zdravým tělem“, člověk, který má dvě ruce, dvě nohy. Tělu se v současné společnosti dostává velkému významu. Jak říká Murphy, „starost a péče o tělo přešly od praktičnosti k fetišismu“ (Murphy 2001:90). Ideální tělo (nejenom) americké společnosti je štíhlé a svalnaté, což je závazné jak pro muže, tak pro ženy. Takovéto ideální tělo je vstupenkou k ekonomickému i sexuálnímu úspěchu a romantické lásce. Cvičením, dietou a jinými způsoby se dá toho správného těla docílit. Jak Murphy uvádí, cvičení nabývá na významu s rostoucím statusem a „v současné Americe jeho provozování překračuje racionální vlastní zájem a začíná se nebezpečně blížit fanatismu. Snaha o získání štíhlého, vypracovaného těla není pouze otázkou estetiky, ale též morálním imperativem“ (Murphy 2001:91).

Kdo normu zdravého těla, tuto základní podmínku nespĺňuje, vymyká se a odsouvá se ze středu „zdravých“, je stigmatizován, čili jsou mu přisouzeny nežádoucí atributy. Stigmatizace se však netýká pouze zdravotně postižených lidí, včetně tělesných vad či ošklivosti, stigmatizující jsou i vady charakteru, či stigma rasy, národa a náboženství. Tato stigmata mohou způsobit, že se dostanou do popředí naší pozornosti a my se od dané osoby odvrátíme na základě odlišnosti, která je pro nás nežádoucí a nespĺňuje naše očekávání. Takové osobě se stigmatem následně nevědomky připisujeme i různé nedokonalosti a negativní atributy. Stigmatizovaný jedinec se mnohdy při setkání s lidmi nedočká takové úcty či pozornosti, kterou očekává a může dojít k zjištění, že je to právě na základě jeho odlišného atributu. Podle Goffmana může jedinec na tuto situaci reagovat různými způsoby: jedinec může napravit jádro své vady (např. znetvořená osoba podstoupí plastickou operaci nebo alkoholik podstoupí protialkoholní léčbu) nebo se může pokusit zlepšit své postavení tím, že „věnuje velkou část svého úsilí snaze vyniknout v některé z činností právě v oblastech, jež jsou obyčejně na základě obecného přesvědčení a vzhledem k fyzickým předpokladům považovány za takové, které jsou osobě s jeho nedostatky uzavřeny“ (Goffman 2003:18), (např. tělesně postižený se stane paralympionikem). Stigmatizovaný však může svého stigmatu využívat i jako omluvy za neúspěchy, které se mu přihodily z jiných důvodů.

Tělesně handicapovaný člověk je tedy, na základě normy zdravého těla, současnou konzumní a materiální společností stigmatizován. Tato nálepka stigmatu, podle Goffmana „narušená identita“ mu (v závislosti na rozsahu postižení) může způsobit úbytek sebeúcty a snížení své vlastní

hodnoty, což se podle Murphyho může projevit jako stud a vina. „Poškození těla je příčinou zmenšování já a celý proces se dále prohlubuje ponižováním ze strany jiných“ (Murphy 2001: 76).

Výše citovaný slavný americký antropolog Robert Murphy, autor neméně slavné učebnice Úvod do kulturní antropologie, jemuž nádor na páteři způsobil postupnou paralýzu, hovoří o svém postižení tak, že mu tato paralýza v podstatě vzala všechny kulturní hodnoty mužství: sílu, aktivnost, rychlost, potenci, vytrvalost i pevnou mysl. Podle jeho mínění kompenzuje spousta invalidních mužů i žen své fyzické nedostatky sportem. Toto tvrzení je podle mě do určité míry pravdivé, nicméně primární impuls pro provozování sportu musí vycházet ze samotné záliby sportu.

Podle některých názorů, nemůže být tělo odtrženo od mysli, což zmiňuje i Murphy: „tělo není věc, entita oddělená od mysli a od zbytku světa, ve kterém se nachází. Tělo je také soubor vztahů, jež spojuje vnější svět a mysl v systém“ (Murphy 2001). Merleau-Ponty to ilustruje odkazem k jevu „fantomové končetiny“, falešné představy člověka po amputaci, že stále má chybějící paži nebo nohu. Píše: „To v nás, co odmítá zmrzačení a postižení, je JÁ odkázané do určitého fyzického a mezilidského světa, které navzdory handicapům a amputacím neustále tíhne ke svému světu, a které je tudíž de iure (nepokrytě a otevřeně) neuznává. Člověku po amputaci chybí více než končetina; chybí mu také jedna z jeho konceptuálních vazeb ke světu, kotva samé jeho existence“ (Murphy 2001:80).

Člověk nemůže svou invaliditu, jako např. sociální role, které hraje, skrýt. Ta je zde, viditelná, nepřehlédnutelná. „Vážná invalidita proniká všemi jinými nároky na sociální status, degraduje do druhořadého postavení všechny vymoženosti života, všechny jiné sociální role, dokonce i sexualitu. Není to role; je to identita, dominantní charakteristika, již se musí všechny sociální role přizpůsobit“ (Murphy 2001:82).

Subjektivní život postiženého závisí na míře, typu a rozsahu jeho postižení. Zejména u těžce postižených, je dle Murphyho hlavní složkou zlost, zlost nad svým údělem, zahořklost na osud a frustraci z pocitu špatného zacházení. Povaha a míra zlosti a frustrace se u postižených lidí liší dle hloubky a typu postižení. „Zloba postižených vychází v první řadě z jejich narušených tělesných funkcí a prohlubuje ji interakce se světem zdravých“ (Murphy 2001:86).

Murphy hovoří o tom, jak postižení prožívají pocity osamění, o tom jak se „člověk odcizuje svému starému, s láskou pěstovanému a přísně střeženému pocitu já, který vytlačuje nová, cizí nezvaná identita. Jako ve spojených nádobách se odcizuje i jiným lidem: kvůli devalvované představě o sobě, se mu chce stáhnout se před starými známými a přáteli do sociální izolace“ (Murphy 2001:87).

Fyzické a emocionální vyčleňování se děje spíše u těžce handicapovaných (kvadruplegici apod.),

kteří se díky svým limitům a omezením vyčleňují z běžného životního chodu, lidé s lehčími typy postižení, kde existují, ve srovnání s paralytickými onemocněními jen „malé“ překážky pro fungování ve společnosti.

Murphy poukazuje na postavení (nejenom) americké společnosti k postiženým lidem, existenci zcela zřetelného vzorce k jejich přístupu a s tím související devalvace jejich sociálního statusu, což se podle něj projevuje ve vyhýbavosti, strachu a otevřeném nepřátelství. E. Goffman přisuzuje stejně devalvovaný sociální status tělesně postiženým lidem jako bývalým odsouzeným, etnickým a rasovým menšinám či duševně nemocným (Goffman 2003).

„Ať už si fyzicky postižený člověk o sobě myslí cokoli, společnost mu přisuzuje negativní identitu a podstatná část jeho sociálního života je zápasem s tímto vnuceným obrazem. Právě z tohoto důvodu lze tvrdit, že stigmatizace není ani tak vedlejším produktem postižení, jako jeho podstatou. Největší překážkou v tom, aby se člověk plně zapojil do společenského života, nejsou jeho tělesné vady, ale předivo mýtů, obav a nedorozumění, které s nimi společnost spojuje“ (Murphy 2001:90).

V knize Stigma cituje Goffman pocity stigmatizovaných lidí při setkávání se zdravými lidmi.:

„Vědomí méněcennosti znamená, že člověk nedokáže vypudit ze svého vědomí formulování jakéhosi chronického pocitu toho nejhoršího typu nejistoty, což znamená, že člověk trpí úzkostí a dokonce snad ještě něčím horším, má-li být žárlivost horší než úzkost. Strach, že si vás druzí nebudou vážit kvůli něčemu, co je na nás vidět, způsobí, že v kontaktu s okolím budete vždy nejistí. A tato nejistota nevyvěrá z tajemných a jaksi zatřených zdrojů, jak je tomu u mnoha našich úzkostí, ale z něčeho, o čem dobře víte, že to nemůžete napravit. Toto pak představuje téměř fatální nedostatek osobnostního systému, neboť já není schopno skrýt či vyloučit jednoznačnou formulaci, jež zní: „Jsem méněcenný. Lidé mne tedy nebudou mít rádi a já se mezi nimi nemohu cítit v bezpečí“ (cit. Sullivan, Goffman 2003:22).

Stigmatizovaný člověk může při interakci s normálním člověkem pociťovat i určitou nejistotu, která bude pramenit z toho, že netuší, jakou sociální identitu mu zdravý přiřkne a jak ho přijme. Může mít též pocit, že je posuzován na základě svého stigmatu a nikoliv svých jiných předností, (např. když můj přítel, s protézou místo pravé ruky, spadl při závodu na horských kolech v prudkém sjezdu těžkým terénem z kola a přihlížející to přisuzovali jeho postižení, nikoliv těžkému terénu = vnímali ho jako postiženého, nikoliv jako cyklistu), může mít pocit, že neví, co si o něm druzí opravdu myslí.

I Murphy vidí vztahy mezi zdravotně postiženými lidmi a lidmi tělesně zdravými jako problematické, protože postižení podle něj ovlivňuje jednání jak zdravých (byť jsou vedeni těmi

nejlepšími úmysly) tak i postižených. "Změněno není pouze jejich tělo: hluboce se transformoval také jejich způsob uvažování o sobě a o lidech a věcech vnějšího světa. Prošli revolucí vědomí." (Murphy 2001:71).

Jistou úlevu či útěchu a porozumění může stigmatizovaný oproti většinové společnosti, najít ve skupině postižených tímž stigmatem, ve skupině své kategorie. Zde se může mezi lidmi se stejným údělem cítit uvolněně, může u nich najít pochopení i cenné rady a zkušenosti. Ve skupině stejně postižených může však dojít i k opačnému efektu a příběhy či zkušenosti druhých mohou jedince ještě více deprimovat či dokonce nudit. Stigmatizovaný se tedy buď může se skupinou stejně stigmatizovaných identifikovat na základě faktorů či zkušeností, které ho s touto skupinou spojují, nebo může dojít i k opaku. Při velmi úzkém kontaktu stigmatizovaného s normálními lidmi, stigmatizovaný nemusí své stigma vnímat jako překážku či vadu a tím pádem nemá ani potřebu se stejně stigmatizovanými udržovat nějaký kontakt a identifikovat se s nimi. Pro identifikaci se skupinou existují různé kluby, sdružení, zájmové instituce či spolky.

Stigma či vada je tím viditelnější a zřetelnější a tím více si ho jedinec uvědomuje, čím víc mu komplikuje či znemožňuje jeho sociální život.

V naší společnosti jsou pevně zakořeněné předsudky, že tělesně postižené tělo je ztělesněním tělesně nedostatečnosti a deviace, je vnímáno jako nižší stav, jakási degradace lidského těla. Existují nevyslovené, determinující normy pro fyzické formy a funkce, které vyplývají z kulturního očekávání o tom, jak by měli lidé vypadat a jak by měli jednat. I když jsou tato očekávání částečně založena na fyziologických předpokladech člověka - jako mít dvě nohy, s nimiž se chodí vzpřímeně, nebo mít nějaké schopnosti zraku a řeči - jejich socio-politické významy a důsledky jsou zcela kulturně podmíněné. Schody, například tvoří funkční "poškození" pro vozičkáře, ale rampy nikoliv. Tištěné informace jdou vstříc vidoucím, ale "limitují" nevidomé. Hluchota není vyřazující podmínka ve společnosti, která komunikuje psaním stejně dobře jako řečí. Lidé, kteří nemohou zvednout tři sta liber jsou "tělesně zdatní", zatímco ti, kteří nemohou zvednout padesát liber jsou "handicapovaní". Navíc, jako kulturně vytvořené a zvěčněné standardy jako je "krása", "nezávislost," fitness ", opravňují a normálně vylučují a vyřazují mnoho lidských těl, zatímco schvalují a potvrzují jiná. (Disability, Identity and Representation:2005).

V souvislosti s předcházejícím textem lze formulovat následující otázky:

Cítí se každý handicapovaný jedinec stigmatizován? Vnímají všichni handicapovaní lidé jistou devalvací svého těla? Do jaké míry? Je sport prostředek pro „navrácení“ svého

„devalvovaného“ těla zpět do „normálního“ světa? Je sport prostředkem k získání nové identity?

Už výše je nastíněno, jaká kritéria a normy klade společnost na lidské tělo, které podléhá mnoha vlivům a hodnotám té které sociální skupiny, v té které době. Tělo neslouží jen prostředek sportování, ale v současné době hlavně jako prostředek vnímání druhými, kdy se vzhled stává důležitým identifikačním faktorem. Giddens v této souvislosti poukazuje na všeobecně rozšířené společenské normy, které akcentují fyzickou přitažlivost u žen a svalnatě vyrýsované tělo u mužů. Ve své knize Sociologie uvádí příklady, kdy sportování fungovalo jako posilovač seběvědomí a zbavovalo jedince pocitů méněcennosti, což je zářný příklad toho, jak společnost přisuzuje důležitost a vysokou hodnotu lidskému vzhledu. Právě důležitost lidského vzhledu a posuzování lidí podle toho jak vypadají a nikoliv podle toho, co dosáhli, může způsobovat v lidech, kteří nejsou „podle normy“ stud na vlastní tělo.

Výše uvedené poznatky uplatním při formulaci výzkumných otázek, na které budu hledat odpovědi pomocí empirického výzkumu.

2. Socializace – inkluze – integrace

Socializace je postupné začleňování člověka do společnosti. Je to dlouhodobý, ničím neohrazený vývojový proces, ve kterém se z bezmocného novorozence postupně formuje osoba, která se orientuje ve světě kolem sebe. Děje tak hlavně prostřednictvím sociální interakce a komunikace s ostatními lidmi. Jak připomíná Giddens, „socializace není pouhým „kulturním naprogramováním“, během něhož dítě pasivně vstřebává vlivy, s nimiž přichází do styku“ (Giddens 1999:39). Socializace je oboustranný proces mezi dítětem a socializačními činiteli. „Člověk se členem společnosti nerodí, ale stává se jím“ (Berger a Luckmann 1999), a to právě procesem socializace.

Socializovaný člověk je schopen komunikovat, myslet, řešit vzniklé problémy a přizpůsobovat se prostředí, ve kterém žije. Osvojuje si sociální role a chování, které se od něho vzhledem k jeho sociální pozici očekává.

V kontextu menšinových skupin¹ (v tomto konkrétním případě tělesně handicapovaných lidí) lze socializaci chápat jako sociální integraci neboli inkluzi, což znamená proces rovnoprávného začleňování těchto skupin do společnosti (vzdělávání, pracovní příležitosti, sport a ostatní společenský život).

¹ Menšiny, neboli minority jsou ty skupiny, jejichž příslušníci jsou v nevýhodě oproti většinové společnosti, ve smyslu uplatňování svých práv

Integraci příslušníků minority definuje Novosad jako „schopnost zapojit se do společnosti, akceptovat její normy a pravidla, vytvářet a formovat k ní pozitivní vztahy a postoje“ (Novosad 2009:21). Dále podotýká, že socializace není jen proces socializace, čili začleněním člověka do společnosti, ale i „procesem individualizace, tedy „vyzdvížením“ člověka z množiny druhých, resp. zdůrazněním jeho nezměnitelné, svébytné, osobní člověkovitosti a přijetím jeho „identity“. Socializace tělesně handicapovaných lidí znamená tedy v rámci tohoto dvousměrného procesu i akceptování jejich potřeb.

Podle Maslowovy hierarchie potřeb mají všichni lidé stejné potřeby, nevyjímaje handicapovaných, kteří však s ohledem na svůj rozsah a typ handicapu nemůžou některé z nich uspokojovat obvyklým způsobem.

„Lidské potřeby jsou přirozenou součástí každé osobnosti, rozdíl je jen v tom, jakým způsobem může jedinec tyto potřeby uspokojovat. Překážky a nemožnosti realizovat samozřejmé, běžné lidské potřeby vedou pak k existenčním potížím, frustraci, podnětové, citové i výkonové deprivaci a mohou tak trvale negativně ovlivňovat integritu jedince i narušovat žádoucí harmonický vývoj osobnosti. Znamená to, že člověk s jakýmkoli zdravotním znevýhodněním může v individuální míře potřebovat určitou pomoc, podporu či kompenzaci při uspokojování „samozřejmých“ lidských potřeb“ (Novosad 2009:28). V kontextu s tělesně postiženými pak hovoříme o zpřístupňování a dostupnosti (např. ke sportu, vzdělání apod.) nebo vyrovnávání příležitostí (seberealizace, společenské uplatnění).

Vůči handicapovaným lidem panují ve společnosti předsudky, které Novosad rozděluje do čtyř typů:

- Typ paternalisticko-podceňující: Ke zdravotně postiženým lidem je chován soucit a politování spojený s charitativním přístupem. Často jsou označováni za chudáky, ubožáky apod.
- Typ odmítavý: Zdravotně postižení jsou nahlíženi jako nepotřební, neúčinní, neproduktivní či zatěžující. Za svou jinakost (kterou si zavinili sami), jsou označováni za mrzáky či invalidy
- Typ projektivně-paušalizující: Veřejnost se domnívá, že zdravotně postižení se honosí neoprávněnými a nezaslouženými výhodami (dávky, příspěvky)
- Typ idealizující (heroizující): tento předsudek vidí zdravotně postižené jako morálně a mravně vyšší, ušlechtilé díky svému postižení, motivující ostatní, hodny obdivu

Tyto předsudky se podaří setřít zpravidla přímá zkušenost s handicapovaným, kdy okolí získá potřebné informace a realistický pohled.

V roce 2007 provedl Český statistický úřad vůbec poprvé komplexnější průzkum zastoupení občanů se zdravotním postižením (OZP) v české populaci. Ze zveřejněných výsledků vyplývá, že z 10,287 milionu obyvatel České republiky představují 9,87% osoby se zdravotním postižením. Při šetření ČSÚ bylo rozlišeno šest základních typů zdravotního postižení, a to tělesné, zrakové, sluchové, mentální, duševní a vnitřní...“ (Novosad 2009). Tělesně postižených osob je zastoupeno 550 tisíc.

Socializace tělesně handicapovaných může mít několik podob, podle způsobu získání postižení; buď vrozené či získané během života. Jedinec s vrozeným postižením je socializován s ohledem na svůj handicap již od narození, zatímco jedinec se získaným postižením, se musí některé nové role a činnosti učit znovu. Socializaci handicapovaných osob, které ke svému tělesnému postižení přišli v průběhu života, bychom mohli spíše nazývat resocializací, kdy si handicapovaná osoba díky svému „novému stavu“ musí osvojit některé nové způsoby chování a jednání.

Socializace u tělesně handicapovaných osob (v mé práci se jedná o osoby s lehčí formou fyzického postižení) znamená nejvyšší stupeň jejich integrace, jejich začlenění do většinové společnosti. Existují ještě další stupně socializace, závislé na typu postižení. Adaptace se vztahuje např. ke smyslovému postižení a znamená to, že tyto lidé nejsou plně nezávislí. Pokud jsou však pro ně vytvořeny optimální podmínky, jsou schopni se začlenit do společnosti. Těžšími stupni jsou utilita a inferiorita, které se váží k osobám s těžkým mentálním postižením či osobám s kombinovaným postižením. Pro utilitu je charakteristická velká míra závislosti na druhých, v případě inferiority jde o totální závislost.

Jakým způsobem se handicapovaní cyklisté začleňovali následkem postižení do společnosti? Do jaké míry se změnil způsob jejich života? Vnímali nějakým způsobem změnu chování ostatních? Tyto otázky a s nimi související témata budu zjišťovat mezi vybranými handicapovanými cyklisty.

3. Sport a socializace

Sport je sociálně-kulturní fenomén, reflektující svět současné společnosti, jejich hodnot, postojů či zájmů.

Jaké charakteristiky a atributy jsou vlastní tomuto společenskému fenoménu? Sport může sloužit jako prostředek k dosažení výkonu, vítězství a odměny. Pro některé je sport namáhavou záležitostí a bolestivý výdaj energie, pro některé slouží jako nástroj k utváření mezilidských

vztahů, pro některé je hledáním osobní identity, svého místa ve společnosti, v nejprostším případě je sport zdrojem radosti z pohybu a vyplavování endorfinů. Sport je v každém případě unikátní a svou vlastností ojedinělý: „...je formou pohybových aktivit reagujících na výzvy fyzického výkonu a vzrušující zkušenosti, která je svojí jedinečností v jiných sférách života nedosažitelná“ (Sekot 2008:18).

„Socializační aspekty na půdě sportu odrážejí i stimulují význam uznání a obdivu okolí ke sportovním výkonům jednotlivců a nezbytnost udržování kreditu výkonnostního sportovce pro posílení vlastní sebedůvěry a pozitivní odezvy okolí“ (Sekot 2008:23).

Sekot zmiňuje J. Coakleyho, který se domnívá, že „sport se z hlediska socializačních účinků projevuje zejména v kontextu:

- Příležitostí prověřovat a rozvíjet vlastní schopnosti a identitu i mimo rámec sportu
- Přístupu ke zkušenostem mimo rámec šatny a hrací plochy
- Formování nových vztahů, včetně sféry mimo sport
- Poučení, jak sportovní zkušenost možno prakticky využít i v jiných oblastech života
- Příležitostí jednat s jedincem jako s komplexní osobností a nikoli jako jednostranně rozvinutým sportovcem
- Šanci být kompetentní, zodpovědný a uznávaný i mimo úzký rámec sportu (Coakley 2001:92-93)

Do jaké míry je sport prostředkem handicapovaných k dosažení uznání a zvýšení vlastního sebevědomí? Napomáhá sport k získání nové identity? Je sport mostem k většinové společnosti? Je sport prostředkem k získávání nových vztahů i mimo sportovní sféru? I tyto otázky budou předmětem šetření.

„Sport je spíše místem socializačních zkušeností než zdrojem odlišujících socializačních výsledků. Sport sám o sobě není příčinou zvláštních změn v povahových rysech, postojích a chování. Působí vždy v součinnosti s vlivy specifík daného sociálního a kulturního prostředí v širším kontextu socializačních procesů“ (Sekot 2008:26).

Různé typy sportu (např. vrcholový, rekreační) znamenají odlišné druhy zkušeností v životech lidí, které je provozují. Výkonnostní sport, tak vykazuje zcela odlišné charakteristiky než sport rekreační.

Sekot charakterizuje tyto dominantní typy sportu následovně:

Výkonnostní vrcholový sport

- Zdůrazňuje zejména sílu, rychlost, ovládnutí protivníka, posouvání hranic lidských možností, nezměrné úsilí o vítězství a mistrovský titul
- Je založen na ideji, že sportovní mistrovství je výsledkem soutěživého úspěchu a výsledků dosažených na bázi systematické oddanosti tvrdé sportovní přípravy, umocňované ochotou k oběti a bolesti a zřeknutí se zdraví a duševní pohody
- Klade důraz na vytváření a překonávání rekordních výkonů, vymezováním lidského těla nikoli jako cíle, nýbrž prostředku sportovní činnosti při využívání technologie jeho kontroly a monitorování
- Praktikuje selektivní systém výsadního postavení těch fyzicky nejzdatnějších a sportovně nejúspěšnějších
- Vytváří a udržuje hierarchické autoritativní struktury, v jejichž rámci jsou sportovci podřízeni trenérům a trenéři dále podřízeni vlastníkům a správcům sportovních klubů
- Pěstuje antagonický myšlenkový princip, podle kterého jsou sportovní soupeři chápáni jako nepřátelé

Jaký význam má pro handicapované jedince vrcholový sport (soutěživost a soupeření nebo stmelování a identifikace se skupinou)? Slouží vrcholový sport k překonávání schopností lidského těla k objevování schopností jejich postiženého těla?

Vrcholový sport je v současné době spojen také se světem peněz, byznysu, politikou a masových médií a hlavním zájmem všech jeho protagonistů je materiální zisk a co největší pozornost veřejnosti². Kromě těchto konzumních vlastností však vrcholový sport jistě přispívá a motivuje širší veřejnost k aktivnímu přístupu ke zdraví a fyzické kondici, je propagátorem aktivního způsobu života.

Zájemový rekreační sport je oproti vrcholovému ve své podstatě neorganizovaný, profilující se jako volnočasová aktivita. V porovnání se sportem výkonnostním je zaměřen primárně na společný prožitek a sdílení, tělesné aktivity přinášejí radost oproti zisku jakou, jsou medaile či finanční odměny ve vrcholovém sportu. Volnočasový a rekreační sport v sobě nenese ambice vítězství a rekordů, nespecializuje se na soupeření, jeho cílem je dobrá fyzická kondice a radost z pohybu.

„Touha po vítězství odlišuje vrcholový a rekreační sport „pouze“ v tom, že v prvním případě tvoří sportovní úspěch centrální hodnotu životního směřování, zatímco ve druhém případě sportující mají další osobní priority a ambice – zejména profesionální a rodinné“ (Sekot 2008:32).

² Peníze a byznys není doménou sportu handicapovaných, který se nachází mimo hlavní dosah společenského zájmu

„Socializace sportem je komplexní proces, který může přispívat i k reprodukci stávajícího výsadního postavení příslušnosti k pohlaví. Platí to zejména pro situaci, kdy muži koncentrují ve svých rukou rozhodující moc a výsady. Přitom však platí, že úspěch na poli sportu ještě nemusí být přímočaře reflektován úspěchem v ostatních oblastech osobního života. V mnoha případech je sport zdrojem uznání, obdivu (či dokonce závisti), ale souběžně může komplikovat utváření harmonizujících či osobních vztahů. Sport umožňuje vyvíjet nevšední fyzickou zdatnost, ale může zároveň vést k chronickým zdravotním problémům“ (Sekot 2008:39).

Sekot i Renzetti poukazují na hlavní maskulinní rysy sportu v naší společnosti, jako je soutěživost, dominance, sebeovládání, pocit úspěchu či tvrdost. Socializační dopady vrcholového sportu přináší v případě mužů, „zvyšování sociálního statusu, vytváří neintimní racionalizované přátelské vztahy, udržuje spíše „patriarchální“ vztahy se ženami a posiluje maskulinní představy o přírodní a biologické předurčenosti mužských výsad. Pohlaví v rámci těchto úvah vystupuje jako sociální konstrukce a sport jako vysoce stimulující socializační prostředí“ (Sekot 2008:40).

Vrcholový sport je svou podstatou surový a agresivní. „Chlapci jsou od svých nejranějších setkání se sportem vedeni k tomu, aby na hřišti či na kurtu rozvíjeli „zabijácký instinkt“. Učí se, že sport je konfrontace s protivníkem; a aby přinášel uspokojení, musí obnášet pot, vyčerpání a hlavně bolest. Vítězství je samozřejmě „všechno“. Muži a chlapci, kteří se této hře nepřizpůsobí - kteří ve sportu nestavějí na odív „tvrdou maskulinitu“ -, jsou předmětem posměchu, že hrajou „jako holky“ (Renzetti 2003:36).

Podle Renzetti, snižuje naše kultura ženský sport a sportovkyně, a propaguje pojetí sportu jako ztělesnění maskulinity.

Rozvíjení tělesného potenciálu dodává člověku pocit úspěchu, který ho může povzbudit i v potýkání se s jinými problémy (Lenskyj 1986).

Lidé mají vždy určité meze či možnosti ke sportování, což vyplývá z různých faktorů jako třeba i zdravotního stavu. „Různí lidé mají různé možnosti svobodného rozhodování a jsou tak různou měrou omezováni praktickými dopady existence sociálních nerovností. Zejména podíl na moci, schopnost rozhodovat o sobě i druhých, je důležitým faktorem možností a mezi sportovní participace“ (Sekot 2008:41).

4. Handicapovaní a sport

Handicapovaní lidé byli vždy součástí společnosti, avšak do většího povědomí se dostali z různých důvodů až ve 21. století. Od konce 20. století se zlepšuje dostupnost služeb pro handicapované, zvyšuje se počet relevantních informací v médiích či příležitostí ke vzdělání. V

důsledku toho můžeme na veřejnosti vidět více postižených lidí, kteří se začlenili do běžného života. Handicapovaní lidé se stali více uznávanými jak ve společnosti, tak i ve sportovním světě. Přestože se handicapovaní sportovci účastnili sportovních akcí již nějakých sto let, teprve dnes se jim dostává uznání, jakého si zaslouží a jsou více uznáváni i jako sportovci (DePauw, Gavron 1995).

I když k propojení sportu a invalidity došlo během 20. století, elitní handicapovaní sportovci stále nejsou v některých směrech považováni za rovnocenné s fyzicky zdatnými sportovci.

Sport je kulturní fenomén, často vnímán jako produkt a odraz společnosti (Donnelly 1996; Giddens 1997; Sage 1997). Sport je mikrokosmos větší společnosti; definuje se a popisuje v rámci společensko-kulturního a společensko-historického rámce hodnot, norem a standardů specifických společností a kultur. Sport měl historicky tendenci být exklusivním klubem pro bílé, představitele střední a vyšší třídy, protestanty, heterosexuály, fyzicky zdatnou mužskou „většinu“ v kapitalistické společnosti (Bonace, Karwas, DePauw 1992). Ne všem, kdo si přáli vstoupit do sportovního světa, to bylo dovoleno.

Náš svět je světem společenským, „vytvořeným a reprodukováným lidským jednáním“ (Giddens 1977 :166). Sport je důležitou součástí tohoto světa – je to společenský výtvar. Sport je nejenom dobře viditelný; dotýká se téměř každého jeho účastníka, diváka nebo spotřebitele. Sport proniká do každé části společnosti. Protože sport prostupuje celou společností a je společností vnímán jako vyrovnávací zařízení a jako prostředek k tomu „být přijat“, hledají k němu handicapovaní jedinci přístup (DePauw, Gavron 1995).

Jako společenská menšina mají handicapovaní lidé omezený prostor zapojit se ve společnosti. Vzhledem k tomu, že sport je nedílnou součástí společnosti, byly podobné sankce a omezení stanoveny tak, aby mohli být handicapovaní lidé přijati do sportovního světa (DePauw, Gavron 1995).

Handicapovaní lidé byli v minulosti vnímáni jako nemohoucí a tím pádem fyzicky neschopní. Logicky vzato, sport, jež reprezentuje fyzickou zdatnost, nemůže zahrnovat ty, kteří jsou fyzicky slabí nebo s fyzickými vadami. Tradiční pojetí sportu přetrvávalo a ti, kteří nebyli fyzicky zdatní, v něm nesměli participovat. Zdravotní omezení byla vždy uvalena na sportovní účast handicapovaných lidí. Ačkoliv ve společnosti stále existuje nesouhlas k jejich plné bezvýhradné účasti, slábne výsledkem měnících se postojů k nemohoucnosti handicapovaných lidí, díky uznání jejich schopností a zvýšené socializaci lidí se zdravotním postižením do společnosti (DePauw, Gavron 1995).

Socializace je proces, pomocí níž se lidé asimilují nebo přijmou hodnoty dané společností. Je to důležitý proces probíhající od raného dětství, který nám umožňuje vymezit zájmy, snahy a výběr činnosti pro budoucnost.

Socializace v rámci sportu a zvláště socializace prostřednictvím sportu, není často součástí socializace handicapované mládeže. Ačkoliv úloha sportu a očekávání od sportu mají sklony být socializovány v rané fázi života jedince, mladí handicapovaní inklinují k tomu socializovat se, aby se zabývali jinou úlohou (např. divák) a jinými předpoklady (např. pouze účast, nikoliv závodění). Mladí handicapovaní lidé, kteří se odchylují od těchto sociálních rolí nebo očekávání, se často setkávají s negativními ohlasy; jsou například odmítnuti ze sportovní účasti nebo odrazeni pokračovat. Postoje významných jedinců (socializační agenti) v životě postiženého dítěte často poskytují povzbuzení a formování vhodného sportovního chování. Vzhledem k tomu, že učitelé, rodiče, škola a společenské organizace fungují jako společenská činitel, jejich přístupy, chování a jednání slouží k formování nebo posílení (a nebo obojí) sportovního chování, tak jak se zdá být přijatelné člověku s handicapem. Mnoho společenských činitelů začalo reflektovat hodnotu sportovní účasti handicapovaných jedinců (DePauw, Gavron 1995).

Společenské přístupy, směřující k účasti handicapovaných osob ve sportovních soutěžích, jsou smíšené. Handicapovaní lidé jsou kvůli vnímané slabosti a negativním zkušenostem, vyplývajících z porážky, často odrazováni od závodění. Byť se v současnosti účast handicapovaných lidí ve sportovních kláních setkává s větší tolerancí a přijetím, někteří stále zpochybňují, zda je vhodné, aby handicapovaní závodili. Tyto rozdílné názory na sportovní klání souvisí s tím, jak vnímáme typ a rozsah postižení, omezení schopnosti a risk spojený se závoděním. Handicapovaní lidé jsou nejčastěji vnímáni jako fyzicky a mentálně méněcenní, a proto nemají kulturní potřeby pro závodění, kromě sportu pro rehabilitační nebo terapeutické důvody (cit. Lewko, 1979; Orr, 1979; Snyder, 1984).

Sport handicapovaných není považován za legitimní sport, ale spíše za cosi podřadného. Současně s tím nejsou handicapovaným sportovcům umožněny dostatečné příležitosti, užitek, veřejné uznání apod. Oddělené soutěže a závody jsou do jisté míry přípustné, i když jsou stále vnímány jako méně hodnotné než sportovní soutěže fyzicky zdatných osob. Sjednocená účast ve sportovních událostech začíná být pomalu akceptována, ale stále se považuje za běžnou sportovní praxi. Handicapovaní lidé, kteří se účastní závodů nebo jsou schopni závodit vedle nehandicapovaných jedinců, jsou považováni spíše za výjimku než za pravidlo. Ale mění se postoje a možná s tím se mění i definice sportu (DePauw, Gavron 1995).

Společenské postoje ke sportu handicapovaných lidí vedly k vytvoření specifických překážek, které jim brání v účasti. Tyto překážky vznikly důsledkem zakořeněného společenského mýtu a znepokojivých stereotypů, jež vyznávala většinová společnost. Mnoho z nich vzniklo z označení, která byla vytvořena k tomu, aby identifikovala problémy nebo poruchy charakterizující vybrané jednotlivce v naší společnosti. (DePauw, Gavron 1995).

Ve studiích porovnávajících psychologickými parametry handicapované sportovce s fyzicky zdatnými sportovci bylo zaznamenáno více podobnosti než rozdílů. Iceberg profil (podprůměrné napětí, deprese, vztek, únava a zmatenost, nadprůměrná vitalita), který byl poprvé aplikován u fyzicky zdatných sportovců, byl důsledně využit u sportovců na invalidním vozíku a sportovců se zrakovým postižením. Handicapovaní sportovci ukázali reakce na neúspěch / úspěch a měření úzkosti bylo podobné jako u tělesně zdatných vrstevníků.

Ve studiích o stavech nálady sportovců s postižením, ukázala většina z nich iceberg profil bez ohledu na pohlaví, druh sportu, úroveň dovedností a sportovní nastavení (Sherrill 1990). Zdá se, že handicapovaní sportovci jsou více podobní než odlišní, v porovnání s fyzicky zdatnými sportovci, během tréninku a závodění.

Socializace sportu (proces, jehož prostřednictvím se přichází ke sportu), mezi sportovci se zdravotním postižením, získala určitou pozornost ve výzkumné literatuře. Bylo zjištěno, že socializace sportu se liší u nevidomých sportovců, a sportovců po mozkové obrně (CP) v porovnání s fyzicky zdatnými sportovci. Na rozdíl od fyzicky zdatných sportovců, nebyly rodina a domov u nevidomých a CP sportovců shledány jako nejdůležitější (Lugo, Sherrill a Pizarro, 1992; Sherrill a kol., 1986). Nevidomí studenti měli tendenci hodnotit své učitele tělesné výchovy a svou školu jako nejvíce důležité. Pro sportovce na invalidním vozíku na IX. Pan Amerických hrách, představovaly sebemotivace, handicapovaní přátelé a učitelé tělesné výchovy tři základní faktory usnadňující jejich zapojení do sportu (Gavron 1989).

U sportovců se zdravotním postižením (vozičkáři, CP, nevidomí) bylo zjištěno, že mají stejné vnímání, kognitivní chování a psychologické profily jako fyzicky zdatní sportovci. Vlastní sebepojetí se lišilo v závislosti na úrovni fyzické schopnosti.

Kulturní srovnání týkající se sportovního zapojení handicapovaných sportovců prakticky neexistují. Fung (1992) zjistil značné rozdíly mezi sportovci se zdravotním postižením ze Spojených států, Velké Británie a Japonska, pokud jde o motivační faktory tělesné kondice, týmové atmosféry, nadšení a výzvu. Tyto rozdíly byly podobné těm mezi fyzicky zdatnými sportovci a to pravděpodobně souvisí se socio-kulturním a sociopolitickým obsahem v dané zemi spíše než rozdíly mezi tělesně zdatnými a tělesně postiženými sportovci. Například ve studii o čínských zdravotně postižených sportovcích bylo zjištěno, že učitel tělesné výchovy představuje základního socializačního činitele pro sport (Wang; DePauw 1991). Na druhou stranu se nepozorovaly žádné rozdíly mezi švédskými sportovci a jejich sportovní socializací na základě statusu postižení, (s a nebo bez postižení) (Johansson; DePauw 1991).

5. Historicko sociologická reflexe mezinárodního sportu handicapovaných

Před první polovinou 20. století měli handicapovaní lidé, až na několik výjimek, jen omezené možnosti účastnit se sportovních soutěží.

První skupinou, která měla přístup ke sportu, byli neslyšící. Jejich zapojení do sportu lze vystopovat ve sportovním klubu pro neslyšící, který byl založen v Berlíně roku 1888. Mezi lety 1888 a 1924 se objevilo šest národních sportovních federací pro neslyšící: Belgie, Československo, Francie, Velká Británie, Holandsko a Polsko. Těchto šest federací se společně sešlo na prvních mezinárodních hrách pro neslyšící, konaných v srpnu, roku 1924.

V souvislosti s těmito prvními hrami se The Comité International des Sports des Sourds (CISS) (Mezinárodní výbor sportu pro neslyšící) stal první mezinárodní organizací, umožňující vrcholové závodění všem handicapovaným skupinám. Tyto první hry se vyvinuly ve Světové hry pro neslyšící, která jsou v současné době známy jako „Deaflympiáda“.

Světové války z počátku 20. století výrazně ovlivnily společenský pohled a zacházení s handicapovanými lidmi a do popředí se dostala rehabilitace. Byla vyvinuta řada rehabilitačních programů s cílem pomoci válečným veteránům zařadit se zpět do společnosti. Myšlenka sportu jako rehabilitace vedla posléze k příležitostem pro osoby s postižením účastnit se vrcholového sportu.

Britské vládě se jako první přičítá rozpoznání potřeb válečných veteránů a otevřela Středisko pro poškození páteře v nemocnici Stroke Mandeville v anglické Aylesbury roku 1944. Sir Ludwig Guttmann, ředitel tohoto střediska představil závodní sporty jako nedílnou součást rehabilitace válečných veteránů. V roce 1948 v Mandeville konaly první Stoke Mandevillské hry pro ochrnuté. Na těchto hrách závodilo 26 britských veteránů (včetně tří žen) v lukostřelbě na invalidním vozíku.

Koncem 40. let 20. století se sport využíval jako součást lékařské rehabilitace po celé Evropě a posléze i ve Spojených Státech. V tomto časovém horizontu se soutěžní sportovní akce pro sportovce na invalidních vozících objevily napříč bývalou západní Evropou.

Stoke Mandevillské hry byly původně založeny pro osoby s poruchou míchy, avšak v roce 1976 byly tyto hry rozšířeny i pro ostatní tělesně handicapované a zahrnovaly ostatní tělesné a vizuální poruchy. Tyto hry se s konečnou platností vyvinuly do podoby paralympijských her. (DePauw, Gavron 1995).

5.1. Trendy sportu handicapovaných

Sport handicapovaných si prošel významnou historií a vybudoval si prestiž ve sportovním světě. Pokroky v jeho vývoji jsou popsány následovně:

- sport pro vozíčkáře stál v popředí v celé historii sportu handicapovaných
- Muži se od počátku zapojili do sportu a měli k němu primární přístup. Mužští sportovci se zdravotním postižením tvoří většinu účastníků v mezinárodních a národních sportovních soutěžích postižených
- Zvýšil se a stabilizoval počet asociací zastřešujících mezinárodní sport určený handicapovaným sportovcům. Narůstá počet národních a specifických sportovních asociací
- Sportovní soutěžní příležitosti dostupné pro handicapované sportovce vzrostly co do počtu, velikosti i rozsahu. Paralympijské hry se staly druhou největší sportovní událostí na světě
- Ve sportu handicapovaných se klade větší důraz na sportovně-specifické soutěžení a specializaci ve sportu
- Výrazně se zlepšily sportovní výkony handicapovaných sportovců (např. rostoucí rekordy ve skoku vysokém, zlepšení času a opakované vítězství v Bostonském maratonu, apod.)
- Množí se závody pro handicapované ženské sportovkyně. Počet handicapovaných žen účastnících se sportu stoupl, ale v současné době zůstává relativně neměnný
- Rozrostly se příležitosti pro handicapované sportovce soutěžit vedle fyzicky zdatných sportovců a klade se větší důraz na začlenění (např. ukázkové disciplíny na olympijských hrách, pořádání olympijských a paralympijských her následně po sobě, zařazení do Bostonského maratonu a her v Commonwealthu)
- Sdělovací prostředky včetně novin a časopisů stále více a více informují o handicapovaných sportovcích (televize, reklama, inzeráty, korporátní sponzoring, public relations), slavnostních předávání cen apod.
- Handicapovaní sportovci se těší stejnému uznání a přijetí jako sportovci v IOC a ve sportovním světě fyzicky zdatných sportovců obecně (ukázkové disciplíny na olympijských hrách, rozvoj IPC). Sportovní řídicí orgány oficiálně uznávají handicapované sportovce (např. IOU, USOC)
- Vzrostl výzkum a stal se důležitou součástí sportu handicapovaných. Více kongresů, seminářů a konferencí zahrnuje sport handicapovaných do vědeckého programu
- Témata jako je sportovní medicína, výcvik trenérů, otázka sportovní životosprávy, dopingu, jsou pravidelnou součástí sportu handicapovaných (DePauw, Gavron 1995)

5.2. Evropská charta sportu pro všechny

Po celé Západní Evropě můžeme najít sportovní programy pro handicapované osoby ve školách a v celém systému sportovních klubů. Protože jsou kluby organizovány na lokální úrovni a rozvíjejí se v závislosti na zájmech a iniciativách komunity, existují také sportovní kluby, jejichž členy jsou handicapovaní lidé, stejně tak jako fyzicky zdatné osoby. Existují také kluby pro osoby s různými typy postižení a kluby pro nehandicapované osoby, nebo osoby s jedním specifickým postižením (např. neslyšící). Některé z těchto sportovních klubů jsou přidružené k rehabilitačním centrům (např. Belgie, Rakousko); škole nebo komunitě, městu nebo městské čtvrti (DePauw; Doll-Tepper 1989).

V očekávání „sjednocení“ Evropy (Evropská unie) v roce 1992 bylo na konferenci evropských vyslanců zodpovědných za sport schváleno několik rozhodnutí označených jako Evropská charta sportu pro všechny - postižené osoby. Přestože byla Evropská charta přijata v roce 1987, její historie se datuje již do roku 1980, kdy Komise pro rozvoj sportů pro handicapované nechala vypracovat studii jako příspěvek k Mezinárodnímu roku handicapovaných osob v roce 1981. Během téhož roku schválili evropští vyslanci, zodpovědní za sport, usnesení navrhuující hlavní priority evropské a národní politiky pro sport handicapovaných lidí. O šest let později byla Evropská charta dokončena. Je rozdělena do dvou částí: jedna věnována diskuzi o sportu handicapovaných a druhá přístupu ke sportu a rekreačním příležitostem. Následuje shrnutí hlavních bodů Evropské charty:

1. Postižené osoby jsou definovány jako ty, které nejsou schopné účastnit se většiny sportů nebo fyzické rekreace bez nějaké úpravy v podobě speciálního zařízení nebo tréninku. Tato skupina zahrnuje i mentálně retardované osoby, fyzicky postižené osoby i osoby s mnohočetným postižením, chronicky nemocné (diabetici, astmatici, kardiaci), nevidomé, neslyšící nebo němé.
2. Sport pro všechny je komplexní a zahrnuje čtyři hlavní typy sportů: vrcholová úroveň (elitní), organizovaný sport (klubový sport), rekreační sport a zdravotní sport pro lékařské nebo fitness účely.
3. Sport pro všechny pro handicapované osoby musí být propagován, protože: (a) handicapované osoby mají stejná práva na sport jako fyzicky zdatní lidé; (b) sport přispívá ke kvalitě života účastníků; (c) handicapované osoby mohou dosáhnout nejvyšší úrovně v soutěži; (d) handicapované osoby mají z účasti ve sportu psychologické i sociální výhody.
4. Vlády mají zodpovědnost zajistit každé osobě, ať handicapované nebo bez handicapu, příležitost účastnit se sportu a fyzické rekreace podle jejího přání. Postiženým osobám musí být dostupná sportovní a rekreační zařízení.

5. Národní sportovní organizace, veřejné nebo polo veřejné agentury a kluby musí ve svých rozhodnutích zohledňovat potřeby postižených osob týkajících se sportu nebo politiky.
6. Ve sportu stejně jako v dalších oblastech společnosti je nezbytná integrace handicapovaných lidí s fyzicky zdatnými osobami. Handicapovaným lidem by se měl poskytnout náležitý a dostatečný rozsah vhodných sportovních příležitostí. Sportovní federace pro fyzicky zdatné osoby musí nést stále větší odpovědnosti za sportovní potřeby a zájmy handicapovaných osob, včetně: (a) trenérů a koučů vzdělávání, (b) konání a vedení sportovních událostí, (c) organizování závodů pro handicapované osoby, (d) rozvoje programů pro mladé, (e) zahrnovat klání pro handicapované osoby do soutěží pro fyzicky zdatné sportovce (f) organizování pravidelných společných aktivit a událostí.
7. Sport pro postižené osoby vyžaduje koordinaci a spolupráci lékařů, fyzioterapeutů, ergoterapeutů, učitelů tělesné výchovy, učitelů základních škol, učitelů speciálního vzdělávání a sportovních organizátorů. Koordinované úsilí by mělo zahrnovat zajištění sportovních programů, dosažitelnosti sportovního zařízení, podporu při přepravě a technickou pomoc zabezpečující sportovní účast.
8. Na běžných školách by měla být zajišťována tělesná výchova pro handicapované studenty.
9. Výzkum sportu pro handicapované osoby by měl zahrnovat: (a) posudek současného stavu, (b) výhody účasti, (c) klasifikaci a integraci, (d) trénování a výcvik (e) profesionální přípravu.
10. Výchova a vzdělávání sportovního personálu musí obsahovat: (a) znalosti poškození nebo postižení, (b) porozumění specifickým postižením a jejich důsledkům pro denní činnosti, (c) znalosti fyzických aktivit vhodných pro specifická postižení, (d) znalosti technického a vědeckého výzkumu v adaptované fyzické aktivitě a (e) schopnosti komunikovat s handicapovanými lidmi.
11. Média by měla informovat o sportu handicapovaných lidí z důvodu: (a) pozitivního vlivu veřejného mínění o handicapovaných lidech, (b) rekrutace handicapovaných lidí do sportu, (c) vytváření uznání handicapovaným sportovcům stejně jako fyzicky zdatným sportovcům.
12. Vlády by měly zajišťovat, aby se spravedlivě rozdělené peníze ve sportu dostaly i k handicapovaným osobám.
13. Osoby s trvalým onemocněním, chronickým poškozením nebo mentálními poruchami musí mít také přístup ke sportovním programům organizovaným v jejich prospěch.

Přestože je Evropská charta základem pro „Sport pro všechny“, zahrnující handicapované osoby po celé Evropě, každá země je unikátní v užívání zvolených principů (DePauw, Gavron 1995).

6. Organizace sdružující handicapované sportovce v ČR

Sport handicapovaných je v ČR začleněn pod dvěma organizacemi sportu handicapovaných, kterými jsou Český paralympijský výbor (ČPV) a Unie zdravotně postižených sportovců (UZPS). ČPV, paralelní organizace k Českému olympijskému výboru, je zastřešující organizací, která podporuje paralympijské a deaflympijské hnutí a jejich rozvoj v České republice. Má 18 tisíc členů, kteří se sdružují v pěti sportovních svazech: Česká asociace tělesně handicapovaných sportovců (ČATHS), Česká federace Spastic Handicap o. s. (ČFSH), Český svaz mentálně postižených sportovců (ČSMPS), Český svaz neslyšících sportovců (ČSNS), Český svaz zrakově postižených sportovců (ČSZPS), přidruženým členem ČPV je Český svaz vnitřně postižených sportovců (ČSVPS). V roce 2004 vystoupil z ČPV Český svaz tělesně postižených sportovců (ČSTPS). Od dubna roku 2005 tělesně postižené sportovce v rámci ČPV reprezentuje Česká asociace tělesně handicapovaných sportovců. (Pro účely své bakalářské práce si vyberu sportovce, sdružené v ČATHS³).

V roce 2005 skupina členů z ČSTPS, nespokojená s politikou této organizace, založila organizaci novou, s názvem Česká asociace tělesně handicapovaných sportovců (ČATHS), která se stala řádným členem ČPV. Byla zřízena jako dobrovolné občanské sdružení, s cílem poskytovat tělesnou výchovu a sport tělesně handicapovaným občanům České republiky. Její členové jsou sdružováni na základě typů postižení podle Unie ZPS ČR (mentálně, sluchově, spasticky, tělesně, vnitřně a zrakově postižených sportovců). Podle svých stanov, je posláním ČATHS kromě rozvíjení tělesné výchovy a sportu tělesně handicapovaných lidí všech věkových kategorií i rozsahu tělesných handicapů a provozování rekreačního, výkonnostního a vrcholového sportu též integrace tělesně postižených mezi nepostiženou společnost. Podle deklarace svých cílů asociace pořádá a řídí sportovní soutěže jak na území České republiky (územní a celostátní), tak na mezinárodní úrovni, připravuje českou sportovní reprezentaci jednotlivců i družstev pro mezinárodní soutěže, z nichž jsou nejvýznamnější mistrovství Evropy, mistrovství světa a paralympijské hry.

³ Vzhledem k tomu, že ČSTPS již není členem ČPV a nemůže své členy posílat na prestižní sportovní události jako jsou paralympijské hry, ani další prestižní mezinárodní sportovní klání pod patronací IPC, pouze ČATHS je v tuto chvíli relevantní organizací sdružující tělesně postižené sportovce.

7. Budoucnost sportu handicapovaných

Společenské postoje, jež směřují k účasti a sportovním soutěžím zdravotně handicapovaných sportovců se za poslední polovinu století podstatně změnily. Je to zčásti v důsledku dopadu hnutí práv zdravotně postižených v devadesátých letech a skutečnosti, že lékařský model zdravotního postižení byl vyloučen ze společenského modelu zdravotního postižení, které znamená "rozdíl" raději než "méně než", označuje společenské stigma sdílející zkušenosti a využívá grafická znázornění pro zdravotní postižení, která jsou aktivní (pohled na pohybuující se invalidní vozík) namísto pasivních (logo nehybně stojícího invalidního vozíku (Shapiro 1993; Sherrilem 1997)).

7.1. Trendy

Budoucnost sportu handicapovaných osob bude utvářena nejen politickými, společenskými a ekonomickými faktory v daném kulturním kontextu, ale bude i nadále pokračovat, ovlivňována hnutím elitního sportu. Problém klasifikace, testy na doping, technologický pokrok, dokonalejší tréninkové techniky a sportovní medicína, to budou i nadále faktory v rozvoji elitního sportu osob s postižením. Sport handicapovaných v 21. století bude popsán následovně (DePauw, 1990a, 2001c, DePauw; Gavron 1995):

- Vertikální struktura sportu s rozsáhlými vývojovými sportovní programy pro osoby se zdravotním postižením a vedoucí směrem k národní a mezinárodní úrovni vrcholové struktury pro špičkové handicapované sportovce
- Zřízení multi handicapovaných národních a mezinárodních sportovních organizací jako řídicí orgány pro sport handicapovaných se silnou vazbou na národní a mezinárodní sportovní strukturu (více organizovaný sportovně než na základě handicapu)
- Větší důraz na vysokou úroveň sportovní dokonalosti a vysoké standardy výkonu
- Užší specializace ve sportu mezi sportovci se zdravotním postižením a snížení počtu sportovců, kteří se účastní více disciplín
- Klasifikace a závodění se stávají stále více sportovně specifické a orientované na zdatnost spíše než na specifika postižení
- Zvýšení počtu osob se zdravotním postižením (dospělí, mládež, senioři) hledající sportovní programy
- Zvýšení zájmu o regulérnost ve sportovních příležitostech pro dívky a ženy se zdravotním postižením, zvýšení pozornosti v otázkách rasy a socioekonomického statusu

- Zařazení sportovců se zdravotním postižením do sportovního světa, včetně významných mezinárodních soutěží, jako jsou olympijské hry a mistrovství světa
- Větší zapojení osob se zdravotním postižením v rámci struktury sportu osob s postižením, jakož i mezi trenéry, úředníky a organizátory
- Zvýšení povědomí veřejnosti a přijetí sportovců se zdravotním postižením a sportu jako schůdnou možností pro mládež (DePauw; Gavron 1995)

Společenský pohled na sport handicapovaných a sportovce se zdravotním postižením se vyvinul natolik, že uznáváme osoby se zdravotním postižením jako sportovce

7.2. Problémy začleňování

Pokud je trend "postupného začlenění a přijetí" správný, uvidíme větší integraci osob se zdravotním postižením do sportovní oblasti. Rozhodujícím činitelem k uznání tohoto trendu či předpokladu je pochopení toho, co je myšleno integrací či začleněním. Co je zde obhajováno je "pravdivý" přístup ke sportu nebo rekonstrukce sportu jako instituce, která umožňuje osobám se zdravotním postižením (např. jako marginalizovaným skupinám) zasvěcenou volbu pro sportovní účast (DePauw 1994, 1997).

Začleňování (integrace) znamená, že lidé z marginalizovaných skupin (např. osoby se zdravotním postižením, osoby z prostředí rasové nebo etnické menšiny, ženy) mají volby podobné těm, kteří jsou z dominantní skupiny (např. bílá populace, muži, tělesně zdatní). Mít umožněn přístup ke sportu by nemělo znamenat, že všichni lidé se zdravotním postižením se rozhodnou nebo zatouží po sportovní účasti (a závodění) nebo se zapojí k tělesně zdatným osobám. To znamená mít "volbu" a nebýt vyloučen pouze z důvodu stavu svého fyzického bytí nebo svého těla (DePauw 2003). Integrace nebo začlenění neznámá, že závodění a zapojení s tělesně zdatnými osobami je dokonalé, ale spíše to znamená mít možnost zapojit se, závodit v odděleném prostředí nebo zapojit se, závodit vedle tělesně zdatných lidí (DePauw; Gavron, 1995).

7.3. Představy sportu handicapovaných

Původní účel sportu osob s postižením jako zotavení prostřednictvím sportu se rozrostl do sportu kvůli sportovnímu důvodu a do závodění z důvodu závodění. Skandinávský sociolog Soeder (1995) se domnívá, že představy o sportu handicapovaných tvoří tři znaky: sport jako

rehabilitace, sport jako „podivínská show“ a sport jako posilování. Sport handicapovaných je pro mnohé historicky stále vnímán jako rehabilitace a tato image stále převládá. Tato image se zaměřuje na postižení, klade důraz na překonání omezení a vybízí diváky, aby viděli sportovní úspěchy jako měřítko úspěšné rehabilitace. Image "podivínské show" se zaměřuje na sport jako na něco mimořádného z důvodu jeho výjimečnosti a umožňuje divákovi, aby byl fascinován výkonem, nikoliv aby se ztotožnil se sportovcem. Třetí znak sportu handicapovaných tvoří posilování. Tato image se zaměřuje na sportovce jako na způsobilého člověka schopného vést svůj vlastní život smysluplným způsobem a umožňuje divákovi nahlížet sportovní výkon bez primární spojitosti s postižením. Image sportu osob s postižením jako posilování je klíčová a bude nápomocná pro budoucnost sportu handicapovaných (DePauw; Gavron, 1995).

7.4. Sport, společnost a postižení

Sbližení sportovního hnutí handicapovaných sportovců s olympijským sportovním hnutím bylo nevyhnutelné (Landry 1992). V důsledku mezinárodních soutěží pro handicapované sportovce (např. paralympiáda, deaflympiáda, speciální olympiáda), již není sport pouze výsadou fyzicky zdatných sportovců.

To, co bylo kdysi výhradně doménou lidí bez handicapu - sport a společenský pohled na sport - se změnilo a nyní zahrnuje různé sportovní formy a různé způsoby sportovního vyjádření (DePauw 1997). Ačkoliv zůstává sport fórem pro vyjádření fyzické zdatnosti, síly, vytrvalosti a slušnosti, společenský názor se rozšířil a zahrnul sportovce na invalidním vozíku a osoby s jiným fyzickým, mentálním nebo smyslovým postižením.

Sport handicapovaných se stal skutečnou součástí širší perspektivy sportu

V celé historii, zůstává sport poněkud exkluzivní, nebo elitní společenskou institucí. Jako takový je sport společensky konstruovaný. Sport se měnil a nadále se i bude měnit zapojením žen a osob z minoritních národnostních a etnických skupin, stejně jako nedávným vstupem osob se zdravotním postižením. Přístup je rozhodujícím prvním krokem. S přístupem (inkluzí) přichází změna a přizpůsobení. Posun přes přizpůsobení k přeměně vyžaduje, aby sport, jako sociální instituce, prošel zásadní změnou (DePauw, 1997, 2003).

Tato zásadní změna již probíhá. To je ilustrováno propojením olympijského a paralympijského sportovního hnutí pomocí posílení pracovních vztahů mezi Mezinárodním

olympijským výborem (IOC) a Mezinárodním paralympijským výborem (IPC). Silnější spojení by mělo obsahovat následující:

- Paralympiáda a speciální olympiáda mají potenciál ovlivnit postoje a zvýšit povědomí v otázkách postižení
- K sociálním změnám dojde pouze tehdy, když budou handicapovaní lidé považováni za rovnocenné a aktivní členy společnosti. Sportovci Paralympijských her a Speciálních olympijských her mají rozhodně potenciál působit jako katalyzátor pro kráse sociálních změn.
- Větší mediální zájem je klíčem ke zvýšení povědomí
- Hry jsou cestou ke změně, ke které dojde prostřednictvím vzdělávání celé společnosti, narušením stereotypů, integrací osob se zdravotním postižením do společnosti a podporováním přijetí toho, čeho mohou všechny lidské bytosti dosáhnout (DePauw; Gavron, 1995).

Při řešení otázky sportu jako platformě pro osoby se zdravotním postižením k předvedení jejich schopností světu, byly formulovány následující body (Wolff 2004, osobní korespondence):

- Prostřednictvím sportu, mohou sportovci se zdravotním postižením prokázat svou statečnost a upozornit na své schopnosti a odhodlání dosáhnout svých osobních cílů.
- Sport přináší sebedůvěru a sebenaplnění, a zároveň posiluje odvahu a podporuje nezávislý a určující charakter.
- Přijetí a rovnost příležitostí lze podporovat prostřednictvím sportu, tím, že se pošle společnosti silný a inspirující poselství.
- Uznání handicapovaných sportovců zvyšuje účast napříč spektrem, a to vytváří povědomí a porozumění v mnoha kulturách. Kromě toho může změnit postoje ve společnosti.
- Sport umožňuje používání olympijské charty v tom smyslu, že se ho může každý zúčastnit, aniž by byl vystaven jakékoliv diskriminaci. Prosazuje hodnoty, jako jsou tolerance, přijetí a rozmanitost.
- Handicapovaní sportovci jsou příkladem olympijských hodnot, jako jsou jednota a harmonie. Tyto demonstrují, že si všichni zaslouží příležitost usilovat o dosažení dokonalosti.
- Zlepšení mediálního pokrytí což vede k povědomí a rovnosti ve společnosti může vést k větší veřejné finanční podpoře.
- Sport může podnítit technologický pokrok a pokrok, který by mohl v dlouhodobém horizontu pomoci handicapovaným osobám (DePauw, Gavron 1995).

Sport handicapovaných má za sebou velmi dlouhou cestu od jeho skromných začátků více než 100 let zpátky. Handicapovaní sportovci mají dnes mnohem více příležitostí pro účast ve sportu a

závodění než v minulosti. Sport zítřka bude cesta socializace mládeže se zdravotním postižením, která bude probíhat stejným způsobem, kterým pomáhá dnes sport mladým lidem. Sport, který zahrnuje handicapované osoby je hnutím, jehož čas právě nadešel.

III. EMPIRICKÁ ČÁST

Teoretická část a popis existujících forem sportování handicapovaných mi poskytly rámec pro empirické zjišťování některých skutečností, které jsou předmětem mé práce. Zaměřila jsem ho na kvalitativní šetření, které jsem provedla mezi úzce specifickou skupinou handicapovaných cyklistů české cyklistické reprezentace.

1. Výzkumné otázky a metodologie empirického výzkumu

Předmětem výzkumu je téma „Sport jako socializační prostředí handicapovaných sportovců“, v němž chci řešit tři základní otázky:

- Jak je důležitý vztah soutěživosti a vyniknutí se vztahem k pospolitosti a sdružování ve skupině
- Postoj cyklistického týmu/ organizace ČATHS k většinové společnosti
- Co působí na otevřenost nebo uzavřenost. Např. jaké okolnosti umožňují větší otevřenost nebo způsobují spíše obtíže při navazování vztahů

Cílem je získání odpovědí na výzkumné otázky, které mají zjistit míru socializace (integrace) handicapovaných sportovců do společnosti a důvody provozování výkonnostní cyklistiky.

Neméně důležité je však mapování jednotlivých ucelených příběhů, které mi daly dohromady plastický obrázek o handicapovaných jedincích, kteří se rozhodli (a je jich opravdu pouze slabá minorita) sportovat a tím zkvalitnit svůj dosavadní život.

Základní tematické oblasti, na které jsem zaměřila hloubkové rozhovory, jsou následující: handicapovaní ve společnosti, život s postižením (před i po), význam (výkonnostního) sportu (cyklistiky), prostředí v týmu a aktivity ČATHS. Pro trenéra handicapovaných cyklistů jsou relevantní okruhy jako cyklistika handicapovaných a cyklistika jako socializační prostředí.

Tato témata jsem zjišťovala metodou kvalitativního šetření, individuálními hloubkovými rozhovory, jejichž průměrná délka byla cca 60 minut.

Cílovou skupinu tvořili tělesně handicapovaní cyklisté, členové reprezentačního paralympijského týmu a trenér paralympijského týmu, který je zároveň místopředseda ČATHS

Strukturu vzorku tvořilo 6 mužů, z toho 5 cyklistů (2 s vrozenou tělesnou vadou, 3 se získanou tělesnou vadou) a jeden 1 trenér, ve věkovém rozmezí 20-45 let

Sběr dat jsem uskutečnila v termínu 05.7 – 28.8. 2010.

Charakteristika respondentů

Výkonnostní cyklistika	VĚK	VZDĚLÁNÍ	TYP POSTIŽENÍ	ZPŮSOB POSTIŽENÍ
Petr	40	Vyučen s maturitou	Amputace pravé ruky nad loktem	Získané
Michal	45	Střední s maturitou	Amputace levé nohy nad kolenem	Získané
Tomáš K.	20	Střední s maturitou	Odliv lýtek	Vrozené
Jiří	40	VŠ	Amputace levé ruky pod loktem	Získané
Miroslav	27	VŠ	Ochrnutí pravé části těla	Získané
Trenér	VĚK	VZDĚLÁNÍ	TRENÉR HANDICAP. REPREZENTACE OD	
Viktor	42	VŠ	2003	
Amatérská cyklistika (Černí koně)	VĚK	VZDĚLÁNÍ	TYP POSTIŽENÍ	ZPŮSOB POSTIŽENÍ
Tomáš P.	38	Vyučen	Amputace pravé nohy pod kolenem	Získané
Pavel	37	Střední s maturitou	Amputace levé nohy nad kolenem	získané
Nehandicapovaní	VĚK	VZDĚLÁNÍ	ZAMĚSTNÁNÍ	
Adéla	25	VŠ	Finanční analytik	
Lukáš	37	Vyučen s maturitou	automechanik	
David	22	Střední s maturitou	Pracovník v reklamě	
Zdeněk	50	Vyučen bez maturity	Prodavač	
Marta	32	VŠ	Na mateřské dovolené	
Libor	35	VŠ	Programátor	
Lucie	40	VŠ	Marketingový specialista	
Dana	59	Střední s maturitou	plánovačka	

Pro jakýsi ucelený obrázek o sportu handicapovaných jsem přidala výpovědi i dvou handicapovaných cyklistů, členů týmu hobby cyklistiky „Černí koně“. Abych měla lepší představu i o situaci handicapovaných, zrealizovala jsem dodatečně 8 krátkých rozhovorů s nehandicapovanými lidmi, abych velice letmo srovnala názory obou stran.

Nyní rozvedu jednotlivé tematické okruhy s konkrétním scénářem, otázek z těchto okruhů vycházejících. Okruhy, potažmo otázky nejsou u všech respondentů logicky stejné, a ne u každého z nich došlo ke zmínění všech otázek ze scénáře.

2. Scénář hloubkových rozhovorů

1. handicapovaní ve společnosti

Jaké je postavení handicapovaných lidí v naší společnosti?

2. život před postižením a život s postižením

Jaký byl váš život před úrazem? Čemu jste se před úrazem věnoval? Jaké jste měl koníčky, zájmy, zaměstnání? Jaký byl váš okruh lidí, se kterými jste se před úrazem stýkal? Věnoval jste se nějak aktivněji sportu i před úrazem? Jak se žije s novou rolí, s handicapem? Ovlivnil váš úraz nějak zásadně váš způsob života? Musel jste po úrazu změnit něco zásadního, či pro vás důležitého na vašem dosavadním stylu života? Máte pocit, že se k vám díky handicapu lidé chovají jinak než před tím? Jak a v čem? Změnil se po vašem úrazu okruh lidí, se kterými se setkáváte? Setkáváte se se stejně handicapovanými lidmi i mimo váš sportovní tým? I mimo sportovní oblast? Kde a z jakého důvodu? S jakými lidmi se stýkáte více, handicapovanými či nehandicapovanými? Mohl byste říct, zda existuje nějaký významný mezník ve vašem životě po úraze, na který jste velmi pyšný?

Otázky pro cyklisty s vrozenou vadou

Věnoval jste se již od dětství nějakému sportu? Jaké byly vaše koníčky, zájmy, zaměstnání?

Jaký byl váš okruh přátel od dětství? Máte pocit, že se k vám díky handicapu lidé chovají jinak než k nehandicapovaným? Setkáváte se se stejně handicapovanými lidmi i mimo váš sportovní tým? I mimo sportovní oblast? Kde a z jakého důvodu? S jakými lidmi se stýkáte více, handicapovanými či nehandicapovanými?

3. význam výkonnostního sportu

Jakou roli u vás hraje sport jako takový? Co vám sport jako takový přináší? Jak dlouho se věnujete výkonnostnímu sportu v rámci ČATHS? Sportovali jste před tím, než jste se začal věnovat výkonnostnímu sportu, rekreačně? Jak a za jakým účelem? Co byla motivace k výkonnostní kategorii? Jaký je pro vás rozdíl v rekreačním sportu vs. výkonnostní sport? Co vás přivedlo k rozhodnutí, věnovat se výkonnostnímu sportu (v rámci této organizace)? Jak a kdy se ve vás zrodila myšlenka věnovat se závodnímu sportu? Jaké byly podněty, co vás motivovalo? Jaká jste měl očekávání od aktivního sportování? Jakou jste měl představu, co jste si myslel, když jste se rozhodl sportovat? Co pro vás výkonnostní sport znamená a jak je pro vás ve vašem životě důležitý? Máte pocit, že vás výkonnostní sport někam posunul? Co vám přináší výkonnostní sportování? Jaké pocity ve vás trénink a závodění vyvolávají? Jak a co cítíte, když trénujete, když závodíte? Jaké vám přináší sport uspokojení? Čeho byste chtěl výkonnostním sportem dosáhnout? Jaké jsou vaše cíle v oblasti výkonnostního sportu? Máte nějaký svůj sportovní vzor, který vás motivuje k výkonům? Co je tím hlavním faktorem, který vás u výkonnostního sportu drží? Co vás motivuje? Myslíte si, že díky vašemu aktivnímu sportování máte lepší vazbu na medicínu? (kompenzační pomůcky, příp. léky, lékařská odbornost...)

4. tým

Jaké jsou vztahy v týmu? Jak se cítíte ve svém týmu? Myslíte si, že vás působení v týmu (či v asociaci) vás nějak ovlivnilo/změnilo? Jak funguje váš tým v rámci ČATHS? Podniká váš tým nějaké aktivity směrem k handicapovaným? Jak funguje váš tým ve vztahu k většinové společnosti? Jakou roli hraje trenér ve vašem týmu? Jaký je konkrétně vztah mezi vámi a trenérem, na čem je postaven?

5. aktivity ČATHS

Jakým způsobem obecně organizace sdružující handicapované sportovce pomáhají v jejich začleňování? Jaký máte dojem z činnosti ČATHS? Je spíše otevřená světu většinové společnosti, nebo je uzavřená do sebe? Jak to cítíte? Prezentuje ČATHS nějakým způsobem své sportovce (týmy) širší veřejnosti? Jakým způsobem? Podniká nějaké kroky směrem k širší společnosti pro zvýšení povědomí o svých sportovcích a jejich aktivitách a úspěších? Myslíte si, že ČATHS rozvíjí a podporuje nejdůležitější stránky vašeho života? Jakých jiných aktivit se kromě trénování a závodění v rámci ČATHS účastníte?

**Scénář hloubkových rozhovorů pro trenéra reprezentace handicapovaných cyklistů
Viktora Zapletala**

1. handicapovaní ve společnosti

Jaké je postavení handicapovaných lidí v naší společnosti?

2. cyklistika handicapovaných

Co vás vedlo k tomu, trénovat handicapované sportovce, konkrétně cyklisty? Jaký byl ten hlavní impuls, co vás motivovalo? Jaké jsou vaše cíle při trénování a vedení handicapovaných cyklistů?

Co podle vás vedlo vaše svěřence k tomu, aby se věnovali výkonnostnímu sportu, v tomto případě cyklistice? Jakou úlohu hraje dle vašeho názoru sport u handicapovaných cyklistů, jakou úlohu či význam pak cyklistika výkonnostní? Co je podle vašeho názoru pro vaše svěřence důležitější: soutěživost a vyniknutí před ostatními nebo sounáležitost s týmem a soudržnost? Myslíte si, že by měli handicapovaní sportovci sportovat spolu s fyzicky zdatnými sportovci, či by měli mít své vlastní závody a proč?

3. cyklistika jako socializační prostředí

Vnímáte cyklistiku handicapovaných jako socializační (integrační) aktivitu? V čem a proč?

Snažíte se nějakým způsobem, aby se cyklistika handicapovaných dostala do povědomí většinové společnosti?

4. aktivity ČATHS

Vnímáte činnost ČATHS jako „integrační“ směrem k většinové společnosti? Jakým způsobem se to projevuje? (jaké jsou to aktivity?)

Okrajově:

Otázky pro Tomáše, handicapovaného (momentálně neaktivního) cyklistu horského kola, iniciátora zájmového sdružení pro handicapované cyklisty „Černí koně“

Jaké je postavení handicapovaných lidí v naší společnosti? Jaký byl tvůj život před úrazem? Čemu jsi se před úrazem věnoval? Jaké jsi měl koníčky, zájmy, zaměstnání? Jaký byl tvůj okruh lidí, se kterými ses před úrazem stýkal? Jak se žije s novu rolí, s handicapem? Ovlivnil váš úraz nějak zásadně váš způsob života? Co tě přivedlo ke sportu, potažmo k MTB cyklistice? Co se v tvém životě po úraze změnilo? Obohatila tě cyklistika něčím? Proč se podle tvého názoru postižení věnují tomuto typu rekreační (amatérské MTB závody) cyklistiky? Jak funguje vaše sdružení?

Otázky pro handicapovaného (amatérské MTB závody) cyklistu Pavla, člena sdružení Černí koně.

Jaké je postavení handicapovaných lidí v naší společnosti? Jaký byl tvůj život před úrazem? Čemu jsi se před úrazem věnoval? Jaké jsi měl koníčky, zájmy, zaměstnání? Jaký byl tvůj okruh lidí, se kterými ses před úrazem stýkal? Co tě přivedlo ke sportu, potažmo k MTB cyklistice? Co se v tvém životě po úraze změnilo? Obohatila tě cyklistika něčím?

Otázky pro nehandicapované

Jaké je postavení handicapovaných lidí v naší společnosti? Jaké pocity ve vás vyvolává setkání s handicapovaným?

3. Vyhodnocení hloubkových rozhovorů (včetně okrajových otázek)

3.1. Handicapovaní ve společnosti

Jinak vidí situaci postižených lidí v naší společnosti postižení a jinak zdraví.

Nehandicapovaní lidé vidí jejich současnou situaci oproti komunistické éře pozitivně, avšak konkrétní změny k lepšímu, kromě často používaných klišé jako je větší tolerance a neuzavírání handicapovaných do ústavů, respondenti nezmínili. Připouští však, že nejsou v hledáčku většího zájmu, stále žijí v jakési ilegalitě a nejsou považováni za něco zcela běžného. Zároveň většina z nich uvedla, že při setkání s nimi nejsou zcela ve své kůži, neví, jak a co si k nim mohou dovolit, jsou opatrní, či je pokradmu pozorují, mohou v nich vzbuzovat i lítost a soucit. Toto jakoby poukazovalo na fakt, že handicapovaní ještě nejsou zcela socializovaní, když tedy socializaci bereme jako „znormálnění stavu“. Že byť tolerováni, stále nejsou nahlíženi jako přirozená a nedílná součást společnosti, jako normální jedinci.

Marta: „*Nevím jak se mám chovat. Mám zábrany, nevím, co si můžu dovolit. Jsem opatrná, pozoruji je, jsou pro mě něco jiného. Snažím se jejich handicap přehlížet, ale zároveň na ten handicap civím, když se dotyčný nedívá*“.

Lukáš: „*Nejsem zvyklý se s nimi potkávat. Nejsou nikde vidět, ani o nich není nikde slyšet*“.

Dana: „*Snažím se o normální komunikaci, ale dávám si pozor na pusu. Dělam, jako by jejich handicap neexistoval*“.

Lucie: „*Porevoluční doba se sice zlepšila, ale stále se k nim nechováme jako k rovnocenným. U nás v práci, jsem třeba neviděla ani jednoho handicapovaného, a to jsme opravdu hodně velká firma*“.

David: „*Podle mě v nich vidíme nerovnocenné potíživce, kterým se musí vyhovět. Ve školách se o nich běžně neučí, proto ani nevíme, jak se k nim chovat.*“

Zdeněk: „*Určitě se postoj společnosti k handicapovaným zlepšuje, záleží však na typu postižení*“.

Trenér reprezentace handicapovaných cyklistů Viktor Zapletal, který se aktivně podílí na integraci postižených do sportu zdravých a zvyšování povědomí o sportu, potažmo cyklistice handicapovaných vidí veliké zlepšení v postavení handicapovaných ve společnosti, ale tento svůj názor vyvozuje podle mého názoru, pouze z pohledu sportu, resp. svých rekručních aktivit pro rozšíření řad handicapovaných sportovců. Dříve nebylo o handicapovaných sportovcích ani vidu, ani slechu, neměli nárok výkonnostně sportovat. Toto se pomalu mění od 90. let 20. století. Do popředí se dle jeho slov, dostávají závody integračního charakteru. Díky tomuto typu závodů, v rámci závodů pro zdravé (např. Evropského poháru v cyklistice na Strahově Praha-Karlovy Vary-Praha, nebo atletického memorialu Josefa Odložila), závodí vedle špiček českého i mezinárodního sportu, jako je Špotáková či Kreuziger, i handicapovaní sportovci. Tento integrační charakter nejen cyklistických závodů se podle něj zaslouhuje o větší obeznámenost o handicapovaném sportu ve společnosti a handicapovaní se tak více dostanou do povědomí lidí.

Viktor: „*Je to mimořádná akce jak pro diváky, tak pro sportovce. Lidé tak ocení mimořádné výkony handicapovaných, navíc je to nutí zamyslet se nad jejich osudy, což je pozitivní.*“

Závody integračního charakteru jsou podle jeho zkušeností standardně koncipovány všude v západním světě, kde funguje integrace handicapovaných sportovců naprosto automaticky a přirozeně a kde se nerozlišuje mezi zdravými a handicapovanými.

Jak reflektují své postavení ve společnosti samotní handicapovaní? Ti co pamatují předrevoluční doby, vidí určitý pokrok v postojích k handicapovaným i větší toleranci, všichni se pak shodují na tom, že handicapovaní stále nejsou považováni za rovnoprávné členy společnosti. Stále jsou středem nepříjemné pozornosti a pohledů, stále jsou v některých oblastech života opomíjeni a ignorováni. To se týká jak stále stavěných bariérových chodníků či budov, tak i trvajících

znevýhodňování v zaměstnání. Zazněl i názor, že jsou handicapovaní stále vyřazováni ze společnosti.

Petr: *„Handicapovaní již sice nejsou tabu, jako byli před revolucí, ale stále je to jakoby hraní si na to, jako že společnost pro ně něco dělá. Jsou to však jen řeči. Např. pro vozičkáře se stále automaticky nedělají bezbariérové chodníky. Chodník se postaví bez nájezdu, protože to je jednodušší, pak se řekne, že těm pár vozičkářům to nevadí, protože většina z nich jezdí autem. Každou chvíli někdo z novinářů vyrazí po Praze na vozíku, zmapovat situaci, a pak se zjišťuje, že ani 20 let po revoluci není sranda jet po Praze“.*

Tomáš: *„Handicapovaní jsou odstavováni na vedlejší kolej. Stále jsou objektem podivných pohledů, všichni na ně divně koukají. Společnost je ignoruje. Ve škole na mě koukali divně a nevěděli, co si mají o mě myslet. Nevím, jak to bylo dřív, ale já cítím, že je ostatní nepovažují za normální“.*

Jiří: *„Lidi mi vždycky dávali a dávají mi uvědomovat si svou jinakost.“*

Michal: *„Evidentní průser je v systému zaměstnání. Společnost se apriori bojí dát handicapovanému práci, protože se bojí, co z něj vyleze, co všechno si bude vymýšlet“.*

3.2. Život s postižením (před i a po)

Jak vidí své svěřence trenér Viktor?

Díky tomu, že se svými svěřenci tráví mnoho času a velice dobře je zná, pomohl mi o nich upravit si obrázek, který jsem o nich měla. Byl to jeden z předsudků, které popsal Novosad, a sice typ idealizující. I já jsem se domnívala, že zdravotně postižení jsou díky svému handicapu jaksi ušlechtlejší a morálně na výši. Jsou to však lidé, jako všichni ostatní, co se týče charakterových vlastností, fakticky není rozdíl mezi zdravým a postiženým.

Viktor: *„Když mě chce někdo podvést, nezáleží, jestli je nebo není handicapovaný. I handicapovaní jsou jenom lidi, žádné ušlechtlejší vlastnosti u nich rozhodně nehledejme“.*

Připadá mi relevantní do tohoto rozboru přidat i výpovědi členů Černých koní, kteří svůj handicap získali během života. I když se nevěnují výkonnostní cyklistice, věnují se amatérským závodům, což sebou nese podobné prvky soutěživosti jako výkonnostní cyklistika.

Handicapovaní cyklisté s vrozenou vadou měli ulehčený život v tom, že již od malička byli socializováni se svým handicapem. Neprodělali šok následkem handicapu, jejich život plynul bez výkyvu, který přinesl právě získaný handicap. Vyrůstali mezi zdravými lidmi a mnohdy si svůj handicap ani neuvědomovali. Naproti tomu cyklisté se získaným handicapem (v těchto případech po úrazu) si museli na svůj nový stav znovu zvykat, přizpůsobovat se mu a uzpůsobovat do jisté dosavadní styl života, v některých případech jim handicap změnil způsob života.

Handicap pro žádného z nich byl důvod, aby se více integrovali do komunity handicapovaných, neměli a nemají potřebu se s podobně tělesně postiženými stýkat a sdílet navzájem své osudy.

Okruh lidí, se kterým se stýkali, není ovlivněn jejich handicapem, změna nastala až s rozhodnutím věnovat se výkonnostní cyklistice (v případě Černých koní závodní amatérské cyklistice), kdy se potkali s dalšími handicapovanými, kteří měli stejně jako oni chuť závodit.

Tomáš: „*Odmalička se setkávám hlavně se zdravými, až v týmu jsem potkal kluky. Jinak nemám důvod se potkávat s dalšími handicapovanými. Proč taky? Navíc jsem nikdy nepotkal stejně postiženého. Jak jsou ti handicapovaní vyřazeni ze společnosti, tak o nich nevím.*“

Miroslav: „*Nemám žádný důvod vyhledávat handicapované. Někteří mi spolužáci jsou handicapovaní. Nerozlišuji mezi handicapovanými a nehandicapovanými.*“

Oba dva cyklisté s vrozeným handicapem se již od dětství věnovali rekreačnímu sportu, oba dva rekreačně jezdili na kolech, účastnili se dětských či mládežnických lokálních závodů.

Miroslav, který byl ve svých 3. letech zraněn a následně mu ochrnula pravá část těla, se v podstatě, kromě her s kamarády žádnému sportu nevěnoval.

Cyklisté s handicapem získaným žili z větší části před úrazem a po úrazu diametrálně odlišné způsoby života, neprovozovali žádný rekreační sport.

Petr: „*Byl jsem hospodskéj povaleč. Byl jsem kluk z vesnice, přišlo mi normální chodit do práce a pak na pivo.*“

Tomáš P.: „*Před úrazem jsem neměl žádné zájmy, vedl jsem konzumní život, má představy byly práce, hospoda, televize. Handicap mě posunul do jiných dimenzí, změnil můj pohled na svět. Teprve teď mám pocit, že dělám něco smysluplného. Naplňuje mě tato práce, integrace*

handicapovaných do společnosti. Někdo říká, že to dělám proto, že to někomu dlužím. Chtěl jsem ostatním handicapovaným ukázat, jaké to je, když sport dokáže člověka dostat úplně někam jinam“.

Vzhledem k tomu, že všichni mají jen poměrně lehkou formu postižení a jsou naprosto soběstační, nebyli nuceni omezit, změnit či zcela vypustit životně důležité a nezbytné činnosti jejich života (můj přítel bez ruky se mnou asi nikdy nepojede na vodu, ale i bez toho se dá spokojeně žít).

Cyklisté se získaným handicapem se podle typů postižení museli znovu naučit některé činnosti dle potřeby, chodit, řídit nebo umývat nádobí. Začali více přemýšlet, vynalézat, objevili v sobě netušené možnosti.

Petr: „Když byla přede mnou nějaká činnost, kterou jsem dělal oběma rukama, tak mi mozek řekl, že to prostě jednou rukou dělat nejde. Aniž bych něco zkusil, hned jsem říkal, že to nejde. Uvědomil jsem si později, že můžu využívat i jiné části těla. Teď mám pocit, že všechno jde, když se chce. Fyzioterapeutka mě naučila mýt nádobí, jezdit autem, jinak myslet a více se zapojit do života – osamostatnil jsem se od rodičů a našel si práci“.

V podstatě by se dalo říct, že ani jeden z nich se za příliš handicapovaného nepovažuje, svůj handicap nijak zvlášť neřeší. Žádnou nálepku handicapovaného si neosvojili. Zajímavé je, že jeden z nich bere naopak svůj handicap jako přednost, teprve díky němu se stal zajímavým. Obecně nerozlišují mezi handicapovanými a zdravými, žádnou takovou dělicí čáru na základě fyzických předpokladů nevnímají. Vedou životy jako každý jiný člověk, mají práci, zázemí, koníčky, jsou soběstační a sebevědomí. Byli by rádi, kdyby je lidé hodnotili na základě povahových vlastností či sportovních výkonů, nikoliv na základě handicapu.

Jiří: „Mám život nabitý, mám dobrou práci, rodinné zázemí. Necítím se handicapovaný natolik, abych se stýkal s ostatními handicapovanými“.

Petr: „Svůj handicap nevnímám. Potkávám stejné lidi, jako jsem já, mají stejné starosti běžného života. Musí pro děti do školky, doma spravit kohoutek. Nevnímám, že nemám ruku, řeším každodenní problémy. V krámě potkávám hodně lidí, první pohled na nad osobou s protézou, ale to je jen chvilka a pak zase jedeme dál.“

Mylně jsem se domnívala, že budou hrdi na své vyrovnání s handicapem, nebo na své působení ve vrcholové cyklistice. Svůj handicap nezmínil nikdo. Jsou hrdi na své zaměstnání, dokončení studia, rodinu.

Petr: „*Vrchol všeho po mém úrazu, je dcera Viktorka, to je můj největší smysl. Ty věci před Viktorkou byly ty schůdky k vrcholu*“.

Miroslav: „*Jsem hrdý na to, že jsem se dostal na práva a mám před sebou už jen státnice*“.

3.3. Význam (výkonnostního) sportu (cyklistiky)

Sport jako takový vyvolává u většiny cyklistů primárně radost z pohybu, pocit jakéhosi uspokojení, svobody, vyplavení „šťastných“ endorfinů, znamená pro ně určitý styl života. Při jeho pravidelnějším provozování se stává životním stylem. Může sloužit též k udržení přijatelné tělesné hmotnosti. Právě z těchto důvodů začali naši cyklisté sportovat, tzn., převažovaly tyto motivátory i pro provozování výkonnostní cyklistiky. Když někdo z nich dělal sport i před handicapem, či od raného dětství, je předpoklad, že ho bude chtít dál provozovat i nadále.

Bud'to byla cyklistika (amatérská) jejich přirozenou součástí již od útlého dětství, nebo je na cyklistiku nasměřovali rodiče (bývalí atleti či silniční závodníci), objevil se i případ cyklistiky co by aktivitu na snížení hmotnosti, nebo útěk před myšlenkami na handicap.

Amatérská cyklistika, kterou nejprve začali všichni cyklisté provozovat, se ukazuje být jako velice univerzální sportovní aktivita, kterou navíc může provozovat široká masa lidí, včetně handicapovaných. Počáteční náklady jsou navíc přijatelné. Skoro každý dostane v průběhu dětství či mládí kolo, které pak může posloužit.

Začali jezdit v dětství či začali až v dospělosti, jezdili sami, s kamarády, s rodiči, někteří se účastnili lokálních závodů.

Petr: „*Byl to útěk před handicapem, před myšlenkami na handicap jsem mohl ujet, vnímal jsem jen šlapání do pedálů. Kolo jsem měl doma, sundal jsem ho z půdy, dva roky jsem na něm jezdil sám, pak byl už jen krůček závodit za handicapované*“.

Tomáš: „*Cyklistiku jsem dělal už od dětství, jiný sport jsem nikdy nedělal. Mám radost, když to frčí*“.

Pavel: „*Na kole jsem začal jezdit pro radost, baví mě to*“.

Tomáš: „*Chtěl jsem zhubnout po úraze, začal jsem jezdit u nás na vesnici, pak jsem se chtěl s někým poměřit. Zlepšoval jsem se, tak jsem chtěl ukázat, co ve mně je*“.

Jiří: „*Jezdil jsem pro zábavu, bavilo mě to, pak jsem dostal příležitost jezdit jako krajský amatér se zdravými a pak jsem nastoupil výkonnostní dráhu. Kolo mě prostě od dětství bavilo a to byla ta hlavní motivace*“.

Michal: „*K cyklistice mě přivedla náhoda. Na soustředění ve sjezdovém lyžování, jsme měli kondiční jízdy na kole. Dost mě to chytlo a tak jsem se jí začal věnovat víc*“.

Cyklistika jim přinášela potěšení, pozorovali, jak se lepší a jsou schopni ujet více a více kilometrů. Měli radost ze svých výkonů, chtěli se zlepšovat. Postupně v sobě objevovali jakousi chuť porovnat a změřit si své síly s ostatními, zjistit, jak na tom výkonnostně jsou.

K výkonnosti cyklistice je přivedla buď náhoda, nebo touha závodit, v každém případě byla již cyklistika jejich koníčkem a nějakým způsobem je naplňovala a činila jim radost. Výkonnost pramení právě z pocitu z touhy zlepšovat své výkony, závodit, jde i o jakousi osobní dravost, ctižádost, touhu porážet ostatní. Člověk musí navíc kromě chuti a dravosti disponovat i nějakým talentem a dispozicemi ke sportu.

Primárně musí mít člověk pozitivní vztah ke sportu a následně rozvíjet své schopnosti, zlepšovat výkony. Tyto aspekty pak samozřejmě podpoří soutěživost a motivace vyhrávat.

Viktor: „*Každý sportovec je motivovaný k tomu, být co nejlepší*“.

Jiří: „*Závodění mi přináší uspokojení z výkonu*“.

Tomáš: „*Ve výkonnostní cyklistice jsem tlačěn do stále lepších výkonů, jsou těžká kritéria pro nominaci na prestižní závody. Musím se stále zlepšovat a podávat lepší a lepší výkony. To mě na tom baví*“.

Michal: „*Cyklistika mi přináší pocit euforie, naplnění mých ambicí*“.

Závodění, slušná umístění, dobré výkony, to všechno dohromady přináší pocit uspokojení ze sebe sama, větší sebedůvěru i zvýšení vlastního sebevědomí, které vede závodníky k vyšším metám. Je to stejné jako u sportu zdravých.

Handicapovaní ještě navíc chtějí dokázat společnosti, že jsou jejími plnohodnotnými členy, že by byli rádi posuzováni na základě svých výkonů a toho co dosáhli, nikoliv na základě handicapu (podle hesla „člověk na prvním místě“ jak píše DePauw, Gavron 1995).

Nestojí o soucit a lítost, rádi by se dočkali uznání za to, co dokázali, což je celkem přirozené.

Miroslav: *„Chci se neustále zlepšovat, někde v dálce vidím Paralympiádu, slávu a uznání. Něco dokázat, překonat sám sebe, ukázat zdravejm, že na to mám. Nechci být středem soucitu, chci aby mě lidi brali na základě výsledků. Chci, aby si lidé uvědomili, že jsme něčeho dosáhli na základě výkonu, Že i my jsme schopni něco dokázat. Nechci, aby mě litovali“.*

Tomáš: *„Závodění je velká dřina, ale přináší mi radost. Baví mě porážet ostatní, chci být nejlepší“.*

Petr: *„ Na závodech jsem se chtěl předvést v tom nejlepším světle, mít se komu pochlubit jak jsem dobrej, dočkat se určitě nějakého uznání od blízkých, když jsem se slušně umístil. Zvedalo mi to sebevědomí. Chtěl jsem být dobrej a jet na paralympiádu. Člověk může být dobrej jen, když pořádně trénuje“.*

Jiří: *„Těší mě, když vím, že mám natrénováno, že na to mám a můžu si dělat na tom kole co chci“.*

Michal: *„Jsem mužská ješitná povaha, co nezná hranic a je nesoudná. Chtěl jsem ukázat ostatním, jak jsem dobrej. Že i bez nohy dokážu dělat psí kusy“.*

Pro mnohé z nich jim kromě větší víry v sama sebe, či zvýšení sebevědomí, přinesla výkonností cyklistika i možnosti cestovat po světě, poznat nové lidi, rozšířit si obzory, poznat dokonale své limity. Chtěli světu ukázat, že i handicapovaní jsou schopni podávat slušné výkony a neměli by být podceňováni či snižováni oproti zdravým sportovcům. Vždyť mnohdy podávali lepší výkony než zdraví (např. Jiří Ježek, Michal Stark).

U nejednoho z nich ovlivnila cyklistika, různou měrou, i pohled na svět, ujasnili si hodnoty. Cyklistika jim odkryla jejich možnosti a schopnosti. Díky tomu, že něco v cyklistice dokázali, nabyli přesvědčení, že když budou něco chtít, dokážou to i v jiné oblasti. Věřili, že když se

budou snažit za něčím jít, dostaví se to. Nejenom v cyklistice platí, že pro dosažení výsledků se musí trénovat. Platí i to pro běžný život.

Navíc si uvědomovali, že svým sportováním mohou motivovat k činnosti i ostatní handicapovaně. Cítili, že mohou být cyklistikou někomu užiteční, ukázat ostatním postiženým, že i s handicapem lze dosahovat dobrých výsledků.

Petr: *„Kromě uspokojení jsem cyklistikou nabyl pocitu, že jsem něčemu užitečný. Že mohu motivovat lidi čerstvě postižené k tomu, aby se vzchopili a něco dělali“.*

Jiří: *„ Díky cyklistice jsem si uvědomil na základě zkušeností, co je a co není důležité, přemýšlím nad hodnotami“.*

Miroslav: *„Cyklistika mi ukázala, že nic není zadarmo, že když chci něčeho dosáhnout, musím na tom makat“.*

Viktor: *„handicap ti může přidat na dravosti, že chceš něco dokázat i přes handicap. Někdo chce slávu, peníze, někdo sebevědomí. Není to nic specifického, je to stejné jako u zdravých“.*

Svou cyklistiku a vůbec sport obecně, vnímají též jako odmazávání bariér mezi zdravými a handicapovanými, i oni sami nezařazují lidi do těchto dvou kategorií. V podstatě tak ani nepřemýšlí. K tomu může přispívat i přístup jejich trenéra, který mezi svými svěřenci jak mezi zdravými, tak handicapovanými, nečiní žádný rozdíl.

Viktor: *„ Ve sportu by se nemělo rozlišovat, zda někdo má, či nemá ruku. On prostě dělá sport na výkonnostní úrovni. Jestliže se někdo rozhodl trénovat na výkonnostní úrovni, není důležité, kdo je to. Důležitá je dovednost a výkonnost, nikoliv postižení. Dobří trenéři, kterých je zaplat' pán bůh většina, nerozlišují mezi zdravými a postiženými. Všichni ti trenéři nemají s handicapovanými žádný problém a integrují je do svých družstev zdravých.“*

Miroslav: *„Sportem mám pocit, že jde handicap stranou, nevnímám ho tolik. Svě tělo nemám rád, jak bych měl, ale ani se o něj nestarám. Moc necvičím jak bych měl, nerehabilituji. Beru ho s jistou nedokonalostí, takové jaké je, měl bych se pravda, o něj více starat.“*

Vedlejším produktem cyklistiky je do jisté míry zmenšení pocitu tělesné nedokonalosti, v určitém věkovém stadiu (spíše v mladším věku), chtěli cyklistikou překrýt svou nedokonalost.

Je i případ, kdy se až díky cyklistice vyrovnal respondent zcela se svým handicapem. Byť všichni cítí, že mají nějaký tělesný nedostatek, nepovažují ho za stigmatizující, nevnímají nikterak dramaticky devalvací svého těla a nejsou mentálně nastaveni k tomu, aby sportem a tréninkem „vypracovali“ své tělo do žádoucího vzhledu. Teorie kultu dokonalého vzhledu se v těchto případech nenaplnila.

Sport, potažmo cyklistika jim naopak dala prostor, aby se svým handicapem „vyrukovali“ na boží světlo, aby dali na odiv své kovově zářící protézy. Sportovní prostředí zaručuje uvolněnost a přirozenost, nezáleží na vzhledu, ale na výkonu.

Pro všechny je cyklistika nedílnou součástí jejich života, pozitivním a stimulujícím motorem.

Viktor: *„Sportem nechtějí zakrývat svůj nedostatek. Spíše naopak. Díky sportu mohou svůj handicap ukázat plnou parou. Obléknou dresy, odkryjí se a začnou budit obdiv. Nutí lidi k zamyšlení, jak to, že tak krásně jedou, když mají handicap? Jejich ladné pohyby při závodech, jsou jak pohyby kočky. Dostane se jim uznání, za to, co se jim stalo. Ale není to zadarmo, musí nejdříve něco dokázat.“*

Jiří: *„Nikdy jsem neměl kvůli handicapu pocit méněcennosti. Samozřejmě jsem vnímal, že jsem jiný, že nemám ruku, uvědomoval jsem si, že to není úplně ono. Nějak dramaticky jsem však nad tím nepřemýšlel. Hlavu jsem si z to nedělal. Určitě mi sport pomohl zlepšit sebevědomí a být v ledasčem kurážnější, i co se žen týče. „*

Tomáš K.: *„Věděl jsem vždycky, že mé tělo není dokonalé, pomalu jsem běhal, ale bral jsem to jako fakt a nic jsem proto nedělal. Zvykl jsem si na to. Cyklistiku jsem dělal od dětství, ta mi šla.“*

Tomáš P.: *„Když jsem začal jezdit na kole, myslel jsem si, že jsem s handicapem vyrovnaný. Nevadilo mi mluvit o svém handicapu, ale stále jsem se styděl chodit v kraťasech. Teprve když jsem začal sportovat, řekl jsem si, proč to schovávat. Do té doby jsem halil protézu do molitanového pouzdra ve tvaru nohy. Po pár vyjíždkách na kole, jsem zjistil, že svůj handicap nemusím schovávat.“*

Viktor: *„Sportovci nemají problém si vzít tričko s krátkým rukávem, neřeší, jestli si vzít něco, co vypadá jako ruka, aby to ostatní neviděli. Při sportu nosí to, co je jim pohodlné a nesnaží se svůj handicap skrýt nějakou imitací končetiny.“*

Michal: „*Můj handicap je třeba oproti vozičkářům, jen lehký. Po úraze jsem nepropadal skepsi a vůbec mě nenapadlo, abych se měl cítit nějak méněcenný*“.

3.4. Tým

Vztahy v týmu hodnotí všichni víceméně kladně, založené spíše na kamarádství a podpoře než na rivalitě a řevnivosti. Tak jako v jiných sportech, i zde je samozřejmě největší pozornost upřena na ty výkonnostně nejlepší, nováčci, či výkonnostně slabší nemají takové postavení a podmínky, jako ti nejlepší.

Všichni se shodli na tom, že mezi nimi funguje týmová podpora, když zrovna někdo nepodává nejlepší výsledky.

Petr: „*Rivalita v týmu ani nemůže být, každý jsme v jiné kategorii, nejsme si sobě soupeři*“...
„*Cítil jsem podporu týmu, když se mi nedařilo. Když se bude dařit jednomu nebo dvěma, bude se dařit celému týmu.*“

Domnívala jsem si, že by mohl tým včetně trenéra disponovat prvky jakési pseudoterapeutické skupiny, kde si mezi sebou mohou cyklisté navzájem povídat o svých údělech, avšak zjistila jsem, že své problémy včetně handicapu mezi sebou neřeší.

Tým slouží jako dobrá základna pro provozování výkonnostní cyklistiky, jeho jiné atributy jsem nezaznamenala. Mimo sportovní oblast se spolu cyklisté víceméně nestýkají. Jsou roztroušeni po všech koutech republiky, mají své životy. Členové týmu jsou v podstatě jediní handicapovaní, se kterými se stýkají.

Viktor: „*Svoje handicap v týmu neřeší. Jsou s nimi více či méně srovnání, ale mezi sebou to neřešej, to má každý v sobě. Sport je v tomto jiný, zde se opravdu orientují na podávání výkonů.*“

Miroslav: „*Chci tam trénovat a závodit, ne něco řešit*“.

Petr: „*Nemáme potřebu se bavit o svých handicapech, proč taky?*“

Michal: „*Kromě tréninků a závodů se s rukama nevidáme. Není čas*“.

Tým handicapovaných cyklistů funguje, stejně jako ostatní týmy v rámci ČATHS, jednotka, kde se trénuje a závodí. Tzn., že v rámci ČATHS nedochází ke sdružování týmů navzájem, v podstatě by se dalo říct, že každý tým působí jako samostatná entita bez jakéhokoliv napojení na ostatní týmy. Snad jen při jedinečných příležitostech jako je paralympiáda, přijdou členové jednotlivých týmů spolu do styku. Je to opět jako ve sportu zdravých, kde si každé sportovní odvětví žije svým vlastním životem.

Tomáš: *„Žádné akce mezi týmy nejsou. Neznám žádné jiné sportovce jiných disciplín.“*

Jednotlivé týmy kromě trénování a závodění nevyvíjí žádné jiné aktivity ani směrem k ostatním týmům v rámci asociace, ani směrem k žádné jiné skupině a to ani většinové. Jsou primárně orientovány na výchování vrcholových sportovců, sdružovací či integrační charakter nezaznamenávají.

I sportovci samotní začali provozovat výkonnosti cyklistiku kvůli sportovním výkonům, nikoliv kvůli sdružování či integraci. Prvotní stimul byl sport.

3.5. Aktivity ČATHS

Nejdříve vysvětlím dva ústřední pojmy, které jsou hlavním tématem tohoto odstavce. Jde o socializaci a integraci. V tomto kontextu je chápu následovně:

Socializace – „organické začlenění handicapovaných do společnosti“ (cit. Müller)

Integrace – nejvyšší stupeň socializace; začleňování handicapovaných do společnosti; stav, kdy se samotný postižený nepovažuje za zvláštní součást společnosti, a naopak, kdy společnost nevnímá postiženého jako zvláštní součást.

Viktor, místopředseda ČATHS spatřuje činnost organizace, kromě vychovávání špičkových sportovců, v jejím integračním charakteru, který jsem zmínila důkladněji v kapitole 1. handicapovaní ve společnosti. Organizace se snaží, po vzoru sociálně vyspělejších západních zemích, aby se její sportovci stali přirozenou a nedílnou součástí závodů zdravých sportovců. Proto organizuje závody handicapovaných v rámci závodů zdravých. Na některých cyklistických akcích je integrace handicapovaných vidět. Například v rámci známého cyklistického seriálu amatérských závodů na horských kolech Kolo pro život, je vypsána kategorie právě pro handicapované cyklisty. I při prestižním silničním závodě pro elitní cyklisty mezinárodní úrovně konaný každý rok na pražském Strahově, Praha – Karlovy Vary – Praha, jsou handicapovaní

cyklisté jeho nedílnou součástí, protože se v rámci jeho závodu koná Evropský pohár pro handicapované v silniční cyklistice.

Navíc, jak jsem již zmínila, ČATHS spolupracuje se zájmovým sdružením Černí koně, kteří se snaží rekrutovat cyklisty z řad handicapovaných.

Tomáš: *„Nevím o žádných aktivitách propagace sportu handicapovaných, ale Viktor propaguje cyklistiku v amatérské lize. Skoro každý týden se konají kolem Benešova závody pro zdravé, v rámci kterých je kategorie handicapovaných.“*

Cyklisté spatřují integrační aktivity nikoliv v činnosti asociace jako takové, ale v práci svého trenéra, který se snaží, aby se konaly závody handicapovaných v rámci závodů zdravých.

Své působení v asociaci vysvětlují jako šanci účastnit se prestižních mezinárodních závodů, včetně paralympiády a mistrovství světa, šanci závodit za hranicemi. Obecně si nemyslí, že by se asociace snažila přiblížit sport handicapovaných většinové společnosti. Není o něm slyšet ani v tisku ani v televizi a ani širší či odborná veřejnost o něj nejeví zájem. Primární cíl asociace je podle nich pěstování špičkových sportovců, nikoliv integrace handicapovaných.

Na druhé straně připouští, že každý handicapovaný jedinec, pokud má chuť provozovat nějaký sport na vyšší úrovni a cítí se na to, má dveře do asociace otevřeny. Tzn. asociace je přístupná a otevřená handicapované veřejnosti, pokud sama projeví zájem.

Tomáš: *„Asociace nikde, kromě svých webových stránek, neprezentuje výsledky svých sportovců. Třeba by se měla domluvit s deníkem Sport a psát tam o našem sportu, o významných závodech a dobrých výsledcích, dát společnosti vědět, že sportujeme.“*

Miroslav: *„Asociace se stará o to, aby měli její sportovci kde trénovat a aby podávali výsledky, na propagaci sportu handicapovaných není podle mě čas.“*

Jiří: *„V asociaci jde hlavně o sdružující činnost handicapovaných sportovců. Starají se hlavně jen o špičkové sportovce, na které je možné získat peníze, ostatních 95% je stojí peníze, energii a jejich výsledek je pochybný.“*

Petr: *„Asociace má své internetové stránky, a když někdo handicapovaný chce dělat sport a bude se o to zajímat, ta to na internetu najde. Počítá se s aktivitou toho handicapovaného.“*

Nedostatečná medializace sportu handicapovaných není podle trenéra Viktora chybou asociace. Média věnují pozornost tomu sportu, který je zaplacený sponzory (viz. fotbal, hokej). Peníze podle jeho slov vyhrávají nad tím, seznámit širší veřejnost se sportem handicapovaných.

Viktor: *„Cyklistika handicapovaných se prakticky nedostane do televize. Dostane se cyklokros, protože to ti sponzoři platí“.*

Michal: *„Asociace není ve smyslu propagace našeho sportu ideální, chybí tu někdo, kdo se bude plně věnovat propagaci, někdo, kdo se bude plně věnovat náboru a PR pro sport handicapovaných. Takový nikdo v asociaci není. Dělají to trenéři, záleží to na každém týmu. Není to úplně jasné, kdo co má vlastně dělat“.*

Integraci handicapovaných do společnosti obecně, spatřuje většina z nich jako záležitost každého jednotlivého jedince. Je to v rukou každého handicapovaného jedince, být či nebýt součástí společnosti.

Jiří: *„Handicapovaný nemůže být voděný za ručičku, sám se musí snažit integrovat“*

Většina dotázaných se shoduje na tom, že cyklistika jako taková má silný integrační charakter, mohou ji provozovat téměř všichni handicapovaní lidé, včetně těžkých handicapů, navíc mohou jezdit rekreačně - s rodinou, přáteli, pojímat ji jako společenskou událost, či mohou jezdit amatérské závody (např. v rámci seriálu Kolo pro život), nebo se jí věnovat výkonnostně jako dotazovaní cyklisté. V neposlední řadě funguje úspěšně jako rehabilitační prostředek. Je opravdu mnoho způsobů, jak se dá cyklistika využít.

Viktor: *„Skoro každý jezdí na kole a na tom kole může jezdit skutečně kdokoliv s handicapem. V současné době zažívá velký boom tandem a handbike“*

Michal: *„Většina postižených se může cyklistice věnovat. Jsou tu tricykly pro spastiky, kteří mají problémy se stabilitou, nebo handbiky pro vozíčkáře, pak jsou tandemy pro nevidomé“.*

Integrace sportu handicapovaných nastala, závodí v rámci závodů pro zdravé. Stále to však není zautomatizované pravidlo, stále probíhá proces socializace, na jehož konci budou handicapovaní sportovci automatickou skupinou ve sportu zdravých. Už se nebude rozlišovat na sport zdravých a handicapovaných, bude to sport pro všechny. Sport handicapovaných nebude mít nikdy tolik

pozornosti jako sport zdravých, což je dáno i tím, jaký je podíl handicapovaných sportovců (cca 10% handicapované populace).

4. Postřehy z terénu

Výkonnostní cyklistika handicapovaných u nás se provozuje v rámci ČATHS, což je asociace, zaměřující se na skutečně vrcholový sport a výchovu špičkových cyklistů, čemuž nasvědčují i vysoko nastavené výkony a přísná kritéria pro nominace na světová prestižní klání. V podstatě se neliší od výkonnostní cyklistiky zdravých.

Mezi rekreační a výkonnostní cyklistikou u nás není žádná střední třída, jako třeba ve fotbale, kde existuje II. liga. Cyklistická základna je poměrně malá, takže i závodů je málo a většinou se jezdí závodit do zahraničí. Aby však mohli sportovci závodit v zahraničí, musí mít vysokou výkonnost, aby se na ně sehnali peníze. Je těžké obstát v mezinárodním měřítku.

Pro ty, kteří by však rádi jezdili na kole, ale nejsou výkonnostně tak vysoko, či nemají potřebu vrcholového provozování, je tu sdružení Černí koně, které se specializuje na organizování MTB závodů pro širokou veřejnost, v rámci kterých propaguje cyklistiku handicapovaných. Černí koně se nejvíce zaměřují na cyklistiku, a to jak zdravých, tak handicapovaných, kdy při tomto spojení dochází k integraci handicapovaných lidí do společnosti. Jejich cílem je tedy propagovat sport handicapovaných, což dokazují zdraví cyklisté v dresech Černých koní.

Určitě je zajímavé spojení a spolupráce ČATHS a Černých koní. Černí koně na webových stránkách ČATHS pravidelně vyvěšují cyklistické akce pro (nejen) handicapované, v některých případech fungují také jako odrazový můstek pro vrcholovou cyklistiku (3 jejich členové se stali mistry republiky na horských kolech).

Trenér reprezentace handicapovaných cyklistů a místopředseda ČATHS Viktor Zapletal, je současně i trenérem některých významných nehandicapovaných cyklistů. Vychoval např. takové cyklistické špičky, jako jsou Jaroslav Kulhavý, mistr světa v horských kolech, má nemalou zásluhu i na úspěších Jiřího Ježka, našeho nejlepšího handicapovaného cyklistu, paralympijského vítěze i několikanásobného mistra světa. Co by trenér handicapovaných cyklistů rozšířil jejich základnu. Snaží se o integraci handicapovaných do společnosti, podílí se organizaci řady integračních závodů v rámci závodů pro zdravé.

Zakladatel zájmového sdružení Černí koně Tomáš Pouch, založil tento sportovní klub proto, aby „vyburcoval“ handicapované z nicnedělání a podnítil je ke sportovní činnosti, resp. k cyklistice, kterou může s různými kompenzačními pomůckami provozovat téměř každý handicapovaný. Se

svým týmem Černých koní propaguje paracyklistiku a snaží se o integraci handicapovaných do společnosti.

5. Výsledky empirického výzkumu a závěr

Protože došlo po revoluci k všeobecnému zlepšení kvality života našich občanů, cítí handicapovaní, že je příznivější i jejich situace. Současná doba je však ve znamení takových hodnot jako úspěch či krása a některá sociální témata, jakou je i téma handicapovaných je na okraji zájmu. Běžný člověk s nimi přijde do styku jen vzácně a ani média toto téma nijak zásadně nesledují. V konkrétních otázkách pak handicapovaní kritizují nedostatečnou bezbariérovost pro postižené, neochotu kompetentního personálu např. při cestování (vlaky, letištní haly), omezené možnosti k zaměstnání. Ač je vůči nim společnost tolerantnější, stále budí pozornost, což nasvědčuje, že v tomto směru nedošlo k jejich plné integraci. Stále v nás je zakořeněn vzorec chování k handicapovaným z dob předrevolučních.

Historická nezodpovědnost státu spojená se segregací, která vydělovala tuto minoritu mimo jeho střed, je stále v naší společnosti zakořeněná. Z toho pramení i jakýsi odstup, který si naše společnost od handicapovaných stále drží. To se projevuje v dlouhodobém nerespektování jejich potřeb a zanedbávání jejich odlišností.

Domnívám se, že v porovnání se západními zeměmi máme prostor pro zlepšení. Postavení handicapovaných lidí se za posledních 10 let v naší společnosti určitě zlepšilo. Je více aktivit, do kterých se mohou handicapovaní lidé zapojovat (včetně sportu). Společnost je otevřenější a přístupnější diskusi a integraci lidí s handicapem do různých společenských forem. Přesto jsou však stále znevýhodňováni. Stále setkáváme s nedostatečnými úpravami budov a ignorací některých lidí. Proto, aby skutečně došlo k jejich socializaci, aby byli přirozenou součástí společnosti, abychom jejich potřeby a podmínky, které pro ně jsou nutností, považovali za samozřejmost a ne jako něco extra, proto je potřeba kontinuální edukace již od raného dětství. Jenom tak docílíme změny smýšlení o nich.

Všichni dotazovaní cyklisté mají lehčí formu postižení, což má vliv i na vnímání jejich těla. Ani jeden z nich si nepřipadá svým handicapem nějak tělesně devalvován. Byť si uvědomují svou jinakost, zásadně svůj handicap neřeší. Rozhodnutí provozovat sportovní činnost nepramenilo z důvodů „navrátit“ svému tělu hodnotu zdravého těla.

Stýkají se především se zdravými lidmi, nemají potřebu se sdružovat s ostatními handicapovanými. Považují se za zdravé, kategorii zdravý/handicapovaný nemají ve svém myšlení nastavenou.

Chtěli by být v první řadě vnímáni jako lidé, které mají nějaké povahové vlastnosti, dosahují sportovních výkonů. Teprve až na druhém místě by měli být posuzováni na základě svého handicapu.

Cyklistiku začali primárně provozovat, protože jim přinášela radost, potěšení, dobrý pocit z pohybu. Výkonnostní úroveň bylo vyústění jejich touhy po zlepšování svých výkonů, ke které se, se vzrůstající dravostí a sebevědomím, přidala chuť závodit, porovnávat své síly a porážet ostatní – výkonnostní cyklistika je o neustálém zlepšování výkonů. Zlepšující se výsledky a dobré umístění na závodech je motivovalo k ještě lepším výsledkům a jejich cíle samozřejmě vzrůstaly – být lepší než ti ostatní. Výkonnostní cyklistiku nezačali provozovat za účelem sdružování se ve skupině stejně postižených lidí; primární byla touha závodit a zlepšovat své výkony. V nastavení pro výkonnostní provozování u nich byly přítomny primárně atributy jako dravost, touha vítězit a překonávat své vlastní limity. Doplňující složku tvořilo zvýšení sebevědomí, uznání od ostatních. Vzhledem k tomu, že nerozlišují kategorii zdravý/handicapovaný, nebylo rozhodnutí věnovat se výkonnostní cyklistice podpořeno motivem pospolitosti a sdružování se ve skupině stejně postižených.

Jejich sportovní činnost v nich probudila pocit smysluplnosti a uvědomění si, že svými výkony mohou motivovat ostatní handicapované ke sportu. Cyklistika je naplňuje nejenom po stránce výkonnostní, ale je pro ně i jistým poselstvím pro ostatní handicapované.

Výkonnostní sport handicapovaných disponuje stejnými parametry jako výkonnostní sport zdravých. Jde zde převážně o výkonech. Sebe prezentace týmu se nese hlavně v duchu výkonů a výsledků. I v rámci týmu se převážně trénuje a závodí, ostatní aktivity nejsou účelem fungování týmu. Cyklistický tým je samostatnou entitou, která neudrzuje žádné vztahy s ostatními týmy ČATHS, kterou je součástí.

Trenér cyklistického týmu (nejen) handicapovaných a aktivní nadšenec a propagátor cyklistiky handicapovaných, (a zároveň místopředseda ČATHS) se snaží uplatňovat při závodech západní model integrace handicapovaných a zdravých sportovců – v rámci cyklistických závodů pro zdravé pořádá cyklistické závody pro handicapované.

Hlavní činnost ČATHS spočívá ve vychovávání špičkových výkonnostních sportovců a jejich přípravy na národní, ale hlavně mezinárodní prestižní závody. Otázky integračního a socializačního charakteru se nacházejí spíše na pokraji zájmu.

ČATHS je otevřená novým potenciálním zájemcům o výkonnostní sport z handicapované populace, na svých webových stránkách nabízí různé sportovní disciplíny. Sama se však aktivně na propagaci handicapovaného sportu nepodílí, nešíří ho mezi širší veřejnost, žádné aktivity tohoto charakteru nepořádá.

Při přípravě empirického výzkumu a v návaznosti na poznatky teoretické části jsem sledovala následující otázky:

- Jak je důležitý vztah soutěživosti a vyniknutí se vztahem k pospolitosti a sdružování ve skupině;
- Postoj cyklistického týmu/ organizace ČATHS k většinové společnosti;
- Co působí na otevřenost nebo uzavřenost. Např. jaké okolnosti umožňují větší otevřenost nebo způsobují spíše obtíže při navazování vztahů?

Empirický výzkum mi umožnil k těmto otázkám formulovat odpovědi:

- Primární charakter výkonnostního sportu spočívá v neustálém zlepšování výkonů spolu se soutěžením a porovnávání sil se soupeři (tedy stejné jako u výkonnostního sportu tělesně zdatných sportovců); sdružování ve skupině je sekundární produkt výkonnostního sportu
- Hlavním cílem ČATHS je pěstování špičkových sportovců, kteří reprezentují stát na prestižních mezinárodních soutěžích jako je Paralympiáda či světová a evropská mistrovství, prezentace sportu handicapovaných je její vedlejší činnost. ČATHS je otevřená handicapované populaci, která má chuť provozovat sport na výkonnostní úrovni, propagace handicapovaného sportu, je primárně v rukou konkrétních oddílů asociace.
- Jednotlivé týmy v rámci ČATHS působí jako oddělené entity se svými vlastními způsoby trénování, harmonogramem závodů apod. Vzhledem k povaze výkonnostního sportu není prostor a čas pro nějakou formu sdružování mezi týmy, kromě paralympijských her, které jsou ve znamení sounáležitosti. Cyklistický tým v rámci propagace cyklistiky pro handicapované, pořádá integrační závody, které zároveň seznamují většinovou společnost se sportem handicapovaných.

Sport jako takový, je pro některé, zdrojem radosti z pohybu, pro jiné může být dosažením vítězství a uznání. Je to však především aktivita, reagující na výzvy fyzického výkonu.

Výkonnostní sport handicapovaných je, ač nikoliv primárně, integračním prostředím. V první řadě se jedná o soutěživost a jakousi formu vyniknutí nad ostatními, sdružování je až druhořadá vlastnost tohoto typu sportu.

Co se týče socializačního aspektu sportu, v tomto případě výkonnostní cyklistiky, je patrný zejména v kontextu testování a rozvíjení svých vlastních schopností a limitů a zjištění toho, že se cesta za sportovními úspěchy může prakticky využít i v jiných oblastech života.

IV. SEZNAM LITERATURY

DEPAUW KAREN P.; GAVRON SUSAN J.. *Disability sport*. Human Kinetics, 1995

SEKOT A.. *Sociologické problémy sportu*. Praha: Grada Publishing 2008

NOVOSAD L.. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál 2009. kap. 1.

GIDDENS A.. *Sociologie*. Praha: Argo 1999. kap. 6.

MURPHY ROBERT F. *Umlčené tělo*. Praha: Slon 2001

GOFFMAN E. *Stigma*. Praha: Slon 2003

THOMSON R.G.. *Extraordinary bodies*. Columbia University Press 1997. str.5-9